МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«НЕТРАДИЦІЙНІ ПРИЙОМИ МАЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО САМОВИРАЖЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0123-з-дн
спеціальності: 012 «Дошкільна освіта»
освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта»
Л. І. Макагон

Керівник: доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. п. н. _____ С. В. Сиваш

Рецензент: доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. п. н._____А. З. Скірко

Запоріжжя
2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 012 «Дошкільна освіта»
Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____

«____» _____20__ року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Макагон Людмилі Іванівні

1. Тема роботи: «Нетрадиційні прийоми малювання як засіб активізації творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку»
керівник роботи Сиваш Сніжана Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
затверджені наказом ЗНУ від «24» вересня 2024 р. № 1446-с

2. Строк подання студентом роботи 01 березня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики, курсових робіт

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): проаналізувати сутність ключових понять дослідження; з'ясувати стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці сучасної дошкільної школи; теоретично обґрунтувати методику творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання, розробити методичні рекомендації з організації взаємодії ЗДО з батьками щодо активізації творчого самовираження дитини

5. Перелік графічного матеріалу: 6 таблиць.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Сиваш С. В.	25.12.23 р.	25.12.23 р.
Розділ 1	Сиваш С. В.	18.02.24 р.	18.02.24 р.
Розділ 2	Сиваш С. В.	12.05.24 р.	12.05.24 р.
Висновки	Сиваш С. В.	23.10.24 р.	23.10.24 р.
Додатки	Сиваш С. В.	16.01.25 р.	16.01.25 р.

7. Дата видачі завдання 25.12.23 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Збір та систематизація матеріалу	листопад	виконано
2.	Написання вступу	грудень	виконано
3.	Написання першого розділу	лютий-квітень	виконано
4.	Написання другого розділу	травень-вересень	виконано
5.	Написання висновків	жовтень	виконано
6.	Оформлення додатків	січень	виконано
7.	Оформлення роботи, рецензування	лютий	виконано
8.	Захист	березень	

Студент _____ Макагон Л. І.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Сиваш С. В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Вахняк Н. В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 54 с., 6 таблиць, 64 джерела, 3 додатки.

Мета дослідження: розроблення і теоретичне обґрунтування методики творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних прийомів малювання.

Об’єкт дослідження – процес творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку в образотворчій діяльності.

Предмет дослідження – методика творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.

Методи дослідження: загальні методи наукового пізнання – діалектичний і логічний методи пізнання, абстрагування, аналіз і синтез, індукція й дедукція при обґрунтуванні методики творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання; методи теоретичного дослідження – педагогічний аналіз філософської, психологічної, педагогічної, мистецтвознавчої літератури, нормативно-правових документів та узагальнення отриманої інформації з метою дослідження сутності, структури й особливостей творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку.

Теоретичне значення роботи полягає в науковому обґрунтуванні методики творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.

Практичне значення полягає в розробленні методики творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання та методичних рекомендацій з організації взаємодії ЗДО з батьками.

Галузь використання: заклади дошкільної освіти.

НЕТРАДИЦІЙНІ ПРИЙОМИ, МАЛЮВАННЯ, ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ, ТВОРЧЕ САМОВИРАЖЕННЯ, ДІТИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

SUMMARY

Makagon L. I. Non-Traditional Drawing Techniques as a Means of Activating the Creative Expression of Children of Preschool Age

The qualification paper consists of an introduction, two sections, conclusions, a list of references (64 sources, 5 of foreign origin), and appendices.

Modern preschool education in Ukraine is focused on the development of the child's personality, creative potential, self-expression, and initiative. The war in Ukraine has created serious challenges for the preschool education system, significantly affecting the psycho-emotional state of children. Preschoolers experience stress, fear, and uncertainty, which can negatively impact their emotional development, communication skills, and creative self-expression. Under such conditions, methods and tools that promote emotional relief and stimulate creative self-expression become particularly important.

The Basic Component of Preschool Education in Ukraine (2021) envisions the development of children's artistic and creative competence, the formation of their creative self-expression, and emotional resilience. Drawing is considered one of the important means of self-expression. Regulatory and legal documents confirm that the implementation of unconventional drawing techniques in preschool education is a relevant and significant direction, especially in the context of war.

The aim of the study is to develop and theoretically substantiate a methodology for the creative self-expression of older preschool children through unconventional drawing techniques.

The research tasks:

1) to analyze the psychological and pedagogical foundations for stimulating creativity in preschool children;

2) to determine the role of visual arts in the development of creative thinking and self-expression in preschoolers;

3) to characterize unconventional drawing techniques as a means of developing the creative abilities of older preschool children;

4) to substantiate the methodology for the creative self-expression of older preschool children through unconventional drawing techniques;

5) to develop methodological recommendations for organizing the interaction between preschool educational institutions and parents to enhance children's creative self-expression.

The research object of the process of creative self-expression of older preschool children in visual arts activities.

The subject of the methodology of creative self-expression of older preschool children through unconventional drawing techniques.

Part 1: “Theoretical Foundations of the Problem of Developing Artistic and Creative Competence in Older Preschool Children Through Theatrical Games” includes an analysis of the phenomenon of “artistic and creative competence”, conceptual foundations for developing artistic and creative competence in preschool children, and a description of theatrical games as a means of fostering artistic and creative competence in older preschoolers.

Part 2: “Methodological Recommendations for Developing Artistic and Creative Competence in Older Preschool Children Through Theatrical Games” presents the developed methodology for fostering artistic and creative competence in older preschoolers through theatrical games and introduces a structured system of theatrical games aimed at developing artistic and creative competence in this age group.

The obtained results can be used by preschool educators.

Keywords: formation, artistic and creative competence, theatrical games, system, older preschool age

ЗМІСТ

Вступ……..... 8
Розділ 1. Науково-теоретичні засади творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами образотворчої діяльності……... 12
1.1. Психолого-педагогічні основи активізації творчого самовираження у дітей дошкільного віку …….…….. 12
1.2. Роль образотворчої діяльності у формуванні креативності дітей старшого дошкільного віку……..…… 26
Розділ 2. Методичні аспекти запровадження нетрадиційних прийомів малювання в освітній процес закладу дошкільної освіти…..……..... 34
2.1. Нетрадиційні прийоми малювання як засіб активізації творчих здібностей дітей дошкільного віку……..... 34
2.2 Методика творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних прийомів малювання……... 43
2.3. Організація взаємодії ЗДО з батьками щодо активізації творчого самовираження дитини……..…… 54
Висновки……..... 62
Список використаних джерел……... 65
Додатки……... 72

ВСТУП

Сучасна дошкільна освіта в Україні орієнтована на розвиток особистості дитини, її творчого потенціалу, самовираження та ініціативності. Війна в Україні створила серйозні виклики для системи дошкільної освіти, значно впливаючи на психоемоційний стан дітей. Дошкільники переживають стрес, страх, невизначеність, що може негативно позначитися на їхньому емоційному розвитку, комунікативних навичках та творчому самовираженню. У таких умовах особливого значення набувають методи та засоби, що сприяють емоційному розвантаженню та активізації творчого самовираження.

Актуальність дослідження підтверджується Законом України «Про освіту», який визначає основні принципи освіти, серед яких розвиток творчих здібностей, індивідуальних нахилів, збереження психоемоційного здоров'я дітей. Закон України «Про дошкільну освіту» передбачає необхідність забезпечення гармонійного розвитку дитини, врахування її емоційних потреб та сприяння творчій активності через різні види діяльності. Закон України «Про охорону дитинства» – підкреслює важливість створення безпечного освітнього середовища, сприятливого для розвитку дітей, особливо в умовах стресу. Базовий компонент дошкільної освіти України (2021) передбачає розвиток мистецько-творчої компетентності дитини, формування її творчого самовираження та емоційної стійкості. Малювання розглядається як один із важливих засобів самовираження. Нормативно-правові документи підтверджують, що впровадження нетрадиційних прийомів малювання в дошкільну освіту є актуальним і важливим напрямом, особливо в умовах війни.

І. Бех, А. Богуш, Л. Виготський, Дж. Гілфорд, В. Моляко, О. Музика, В. Роменець та інші відзначають, що дошкільний вік є періодом особливої сенситивності, коли дитина має підвищену сприйнятливість до різноманітних впливів, що сприяють розвитку творчих здібностей. Дослідження проблеми активізації творчості дітей, зокрема засобами образотворчої діяльності,

відображена в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. О. Дронова, В. Клименко, О. Кульчицька, В. Рибалко, В. Рагозіна, Г. Сухорукова, Л. Шульга та інші розглядають творчість як фундаментальний складник розвитку особистості дитини, що сприяє її самовираженню, емоційному благополуччю та формуванню креативного мислення. С. Ладивір, Т. Піроженко та інші зазначають, що образотворча діяльність є важливим засобом розвитку вищих психічних функцій дитини, таких як уява, мислення та емоційно-естетичне сприйняття. О. Дронова, О. Половіна, Л. Шульга розглядають гру і творчість як ключові види діяльності дошкільників, що забезпечують їхній гармонійний розвиток і вважають, що активне залучення дитини до мистецьких практик формує її самосвідомість і здатність до самовираження..

Сучасні вітчизняні науковці доводять, що використання різних технік малювання розширює творчий потенціал дітей, сприяє їхній свободі самовираження та розвиває образне мислення. Л. Шульга досліджує вплив нетрадиційних методів малювання на активізацію творчості дітей дошкільного віку та наголошує на важливості експериментування з матеріалами, стимулюванні дитячої ініціативи та свободи вибору у художній діяльності.

Попри значну актуальність проблеми розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку та її дослідження науковцями, в сучасній практиці дошкільної освіти існують певні суперечності, які ускладнюють ефективне впровадження нетрадиційних методів малювання.

Наукові дослідження доводять важливість творчої діяльності для розвитку дитини, проте на практиці освітній процес часто базується на традиційних методах навчання, які не завжди сприяють розвитку творчості. У багатьох закладах дошкільної освіти (ЗДО) малювання залишається репродуктивною діяльністю (копіювання зразків), а не творчим процесом. Існує також суперечність між прагненням до творчого розвитку та стереотипами в освіті. Традиційно вважається, що творчість – це лише результат таланту дитини, а не процес, що потребує розвитку. Через це деякі педагоги

зосереджуються на кінцевому продукті, його акуратності, правильності малюнка, а не на процесі творчості та самовираження.

Попри науково обґрунтовану важливість розвитку творчих здібностей дошкільників, на практиці існують певні перешкоди, пов’язані з педагогічними традиціями, ресурсним забезпеченням та соціальними умовами. Тому необхідно вдосконалювати методичну підготовку вихователів, розширювати використання нетрадиційних прийомів малювання та формувати культуру підтримки дитячої творчості без жорстких рамок і обмежень, що зумовило вибір теми дослідження: «Нетрадиційні прийоми малювання як засіб активізації творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку».

Мета дослідження полягає в розробленні й теоретичному обґрунтуванні методики творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних прийомів малювання.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічні основи активізації творчості у дітей дошкільного віку.
2. Визначити роль образотворчої діяльності у формуванні креативного мислення та самовираження дошкільників.
3. Схарактеризувати нетрадиційні прийоми малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.
4. Обґрунтувати методику творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.
5. Розробити методичні рекомендації з організації взаємодії ЗДО з батьками щодо активізації творчого самовираження дитини

Об’єкт дослідження – процес творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку в образотворчій діяльності.

Предмет дослідження – методика творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.

Для розв’язання поставлених завдань було застосовано наступні методи дослідження:

– загальні методи наукового пізнання – діалектичний і логічний методи пізнання, абстрагування, аналіз і синтез, індукція й дедукція при обґрунтуванні методики творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання;

– методи теоретичного дослідження – педагогічний аналіз філософської, психологічної, педагогічної, мистецтвознавчої літератури, нормативно-правових документів та узагальнення отриманої інформації з метою дослідження сутності, структури й особливостей творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку.

Теоретичне значення роботи полягає в науковому обґрунтуванні методики творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні методики творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання та методичних рекомендацій з організації взаємодії ЗДО з батьками щодо активізації творчого самовираження дитини.

РОЗДІЛ 1
НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТВОРЧОГО САМОВИРАЖЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Психолого-педагогічні основи активізації творчого самовираження у дітей дошкільного віку

Творче самовираження є невіднятним складником гармонійного розвитку особистості дитини, зокрема у старшому дошкільному віці. Саме в цей період відбувається активне формування креативного мислення, уяви, емоційного інтелекту, що створює передумови для подальшої успішної соціалізації дитини. Одним із найефективніших засобів розвитку творчих здібностей є образотворча діяльність, яка дозволяє дитині вільно експериментувати, висловлювати свої думки, почуття та переживання.

Серед основних завдань дошкільної освіти задекларовано розвиток творчих здібностей дитини. В основу Базового компонента дошкільної освіти покладено ідеї гуманістичної педагогіки, спрямовані на визнання самоцінності дошкільного дитинства, його потенціалу та особливої ролі в розвитку особистості; щасливе проживання дитиною дошкільного дитинства; повагу до дитини, особливостей її розвитку та індивідуального досвіду; розвиток творчих задатків, здібностей, талантів дітей [4, с. 3–4].

У сучасній психолого-педагогічній науці велика увага приділяється питанням розвитку творчості дітей дошкільного віку. Дослідники (І. Бех, І. Біла, А. Богуш, Н. Гавриш, С. Ладивір, Т. Пироженко та ін.) доводять, що саме в дошкільному віці відбувається найбільш інтенсивний розвиток образного мислення, що забезпечує високий рівень сенситивності до творчої діяльності. Особливе місце серед різних видів дитячої творчості займає малювання, яке не

лише розвиває художні здібності, а й сприяє формуванню комунікативних навичок, емоційної виразності та впевненості в собі.

Важливим аспектом дослідження є аналіз нетрадиційних прийомів малювання, які розширюють можливості дітей у процесі творчого самовираження. Використання нестандартних технік сприяє подоланню страху перед помилками, підвищує мотивацію до творчості та дозволяє кожній дитині знайти свій унікальний спосіб самовираження.

Цей розділ висвітлює аналіз науково-теоретичних підходів до проблеми творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами образотворчої діяльності. У ньому розглядаються психолого-педагогічні основи творчого розвитку дошкільників, роль образотворчої діяльності у формуванні креативності та особливості використання нетрадиційних технік малювання як ефективного засобу стимулювання дитячої творчості.

Поняття «творче самовираження» є багатогранним і розглядається в межах психології, педагогіки, філософії та мистецтвознавства. Воно охоплює здатність особистості виражати свої внутрішні переживання, думки, почуття та ідеї через різні види творчої діяльності.

У науковій літературі поняття «самовираження» трактується як «дія зі значенням самовиражатися, розкривати своє «Я», свою індивідуальність, виявляти (переважно в художній творчості, в художньому образі) свої думки, настрої, переконання» [36, с. 34]

О. Павленко акцентує на ролі самовираження в адекватному і гармонійному розвитку особистості на виявленні свого «Я», знаходженні адекватного вираження себе, власних почуттів, активному прагненні людини здійснитися «тут і зараз», реалізувати своє вище «Я». Науковець зазначає, що самовираження має різні етапи сформованості, різні ступені зрілості та на ранніх вікових етапах проявляється у формах «демонстрацій власного Я», «виступів», «випадів» [36].

У психології творче самовираження визначається як здатність особистості реалізовувати власний творчий потенціал у різних формах

діяльності. Психолого-педагогічні аспекти розвитку творчого самовираження особистості розглядаються в дослідженнях сучасних учених: І. Беха, І. Зязюна, Н. Ничкало, С. Сисоєвої, Н. Тализіної та в роботах зарубіжних вчених: А. Маслоу, К. Роджерса, К. Тейлора, Е. Торренса та ін. Психологи вважають творче самовираження важливим аспектом розвитку особистості, а його основою називають уяву та асоціативне мислення. Багато зарубіжних дослідників звертали увагу на ці аспекти творчості, аналізуючи їхні особливості та механізми впливу на особистісний розвиток.

Уява та асоціативне мислення є основними когнітивними процесами, які стимулюють розвиток творчості та самовираження у дітей. Науковці вважають ці процеси взаємопов'язаними, що відіграє ключову роль у формуванні здатності до творчого самовираження, особливо в дошкільному віці, коли базові елементи креативності ще тільки розвиваються.

Уява в психології визначається як процес створення людиною уявлень, які насправді вона не сприймала [35, с. 293], здатність створювати у свідомості образи, ситуації, ідеї, які не відповідають безпосередньо реальності або минулому досвіду. Уява класифікується, як відтворювальна, або репродуктивна (процес створення людиною образів об'єктів на основі опису, схем, креслень тощо), і продуктивна, або творча (процес створення нових оригінальних образів та ідей) [35, с. 297].

У наукових джерелах уяву пов'язують із комбінуванням досвіду, активним процесом створення нового на основі минулого досвіду та емоційних переживань. Науковці наголошують також на зв'язку розвитку уяви з мовленням і соціальною взаємодією, та вважають його ключовим чинником творчого самовираження [36].

З уявою та фантазією пов'язувала розвиток творчості С. Русова, але водночас, наголошувала на стримуванні спрямуванні їх у пізнавальне русло: «Перший обов'язок вихователя – стримувати фантазію дитини, бо вона, як вогонь, може бути і гарним слугою і небезпечним господарем ..., разом із цим треба культивувати дитяче уявлення, давати йому певний матеріал, відповідний

його нахилам» [41]. Спираючись на досвід передових представників педагогічної думки, таких як Я. Коменський, Дж. Локк, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, Ф. Фребель, С. Русова стверджувала що в педагогічній діяльності варто звертати «велику увагу на формування розуму, на впорядкування розумових сил. На вироблення самого розуму й активної думки, а не на накидання в голову учнів різноманітних знань» [20].

Американський психолог Д. Гілфорд досліджував творчі здібності та розробив концепцію дивергентного мислення – здатності до генерування багатьох варіантів розв'язання проблеми. Він наголошував, що творче самовираження можливе завдяки вільному асоціюванню ідей, що безпосередньо пов'язано з розвитком уяви [60].

Великого значення в когнітивному розвитку надавав уяві Ж. Піаже. Швейцарський психолог зазначав, що уява розвивається в процесі символічної гри, коли діти вчаться заміщувати реальні об'єкти уявними. Він підкреслював, що уява є основою для розвитку абстрактного мислення, а отже – і творчого самовираження [62].

Едвард де Боно ввів поняття латерального мислення, яке передбачає здатність встановлювати несподівані асоціації між поняттями та об'єктами. Він вважав, що розвиток творчого мислення можна стимулювати за допомогою спеціальних вправ, які активують уяву та допомагають знайти нестандартні рішення.

Американський психолог Г. Гарднер розробив теорію множинного інтелекту, згідно з якою існують різні типи інтелекту, включаючи візуально-просторовий і кінестетичний, які безпосередньо пов'язані з творчим самовираженням через малювання, гру та рухи [10].

К. Робінсон критикував традиційну систему освіти за придушення природної креативності дітей. Він доводив, що творче самовираження базується на розвитку уяви, а сучасні педагогічні методики повинні підтримувати цей процес.

Дослідження зарубіжних науковців підтверджують, що творче самовираження тісно пов’язане з розвитком уяви та асоціативного мислення. Вони наголошують на важливості створення сприятливих умов для вільного творчого розвитку дітей, що особливо актуально в дошкільному віці [10]. Використання нетрадиційних методик малювання, ігор і вправ для стимуляції уяви сприяє формуванню творчого потенціалу кожної дитини.

Уява дозволяє людині «бачити» те, чого немає навколо, і створювати нові ідеї. У дошкільному віці це особливо важливо для розвитку творчих здібностей. Уява є важливою для розвитку мистецьких і творчих здібностей дитини. Через уяву дитина здатна створювати нові образи, фантазії, експериментувати з формами та кольорами, що є основою для творчого самовираження, зокрема через малювання, ліплення, театралізацію тощо.

В основі асоціативного мислення лежить здатність знаходити зв’язки між різними об'єктами, явищами чи ідеями, які, на перший погляд, можуть не мати очевидного зв’язку [10] . Раннє асоціативне мислення виявляється у дітей через здатність до простих асоціацій, наприклад, асоціювання образів тварин з їх звуками або властивостями. Складні асоціації розвиваються у міру того, як дитина починає поєднувати більше абстрактних ідей. Це сприяє розвитку творчих аспектів, таких як вигадування історій або придумування нових варіантів вирішення завдань.

Асоціативне мислення допомагає дитині створювати нові ідеї та образи шляхом комбінування вже наявних знань і досвіду. Це є основою для розвитку креативних навичок, коли дитина здатна створити новий образ, поєднуючи кілька знайомих елементів у новий контекст.

Українські психологи у розвитку мислення дитини надавали значну роль навчальному процесу. Так, Г. Костюк зазначав, що «індивідуальні особливості мислення людини являють собою результат її розвитку. Вони залежать передусім від навчання і виховання кожної людини, від попередньої практики її мислительної діяльності у тих чи інших галузях (науковій, мистецькій, технічній...)» [23, с. 236]. За даними С. Максименка «... розумові здібності як

важлива передумова ефективного набуття учнями знань та життєвого досвіду, своєю чергою, значною мірою зумовлюються ефективністю навчального процесу і всього укладу життя. Таке взаємозумовлення є сутністю діалектичної єдності процесів навчання і розвитку дитини» [26, с. 4]. Ці дослідження доводять необхідність і важливість організації освітнього процесу для творчого самовираження дітей дошкільного віку.

Творче самовираження через малювання, музику, театр або інші види мистецтва – це спосіб, у який дитина виявляє себе через створення нових і оригінальних образів, що базуються на її власному досвіді та уявленнях. Обидва ці когнітивні процеси – уява та асоціативне мислення – є важливими інструментами для творчого самовираження.

Таким чином, розвиток уяви та асоціативного мислення є основою для формування творчого потенціалу дітей. Уява дозволяє їм створювати нові, іноді фантастичні образи, в той час, як асоціативне мислення дає змогу знаходити зв'язки між різними елементами ідеї. Разом ці процеси стимулюють розвиток творчого самовираження, допомагаючи дітям проявляти себе через мистецтво, створюючи нові образи, ідеї та шляхи вирішення завдань.

Сучасна педагогіка зорієнтована на сприйняття індивідуальності як найвищого синтезу, інтегративний результат життєвого шляху людини. А. Грітченко, Л. Іщенко вбачають це в неповторності людини як індивіда, суб’єкта і особистості, що живе та діє як унікальна, автономна і неповторна біосоціальна система, зберігаючи цілісність та відповідність самій собі в умовах неперервних змін, які відбуваються як у її внутрішньому, так і зовнішньому світі. Науковці зазначають, що у сучасній вокальній педагогіці змінюються «акценти» з підготовки слухняного, дисциплінованого, «покірного» виконавця на формування творчої індивідуальності та ініціативної особистості, здатної до продуктивної творчої діяльності та адаптації до нових соціокультурних умов [15].

Д. Бутрей визначає одним із найважливіших завдань освітньої системи –

виховання творчої особистості, яка є активним учасником соціального життя, здатним до постійного саморозвитку, самовизначення та самореалізації [9]. За таких умов творче самовираження здатне породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення.

Науковці також вважають самовираження потужним джерелом позитивних емоцій, натхнення і відмінний спосіб розрядки, що дає вихід накопиченої негативної енергії [5]. Самовираження й емоційна сфера є взаємопов'язаними, оскільки процеси самовираження значною мірою залежать від емоційного стану особистості. Емоції є основою для творчих проявів, адже саме через емоційне переживання людина здатна виражати свої внутрішні переживання, думки та почуття.

Взаємодію між самовираженням і емоціями науковці вбачають у багатьох аспектах розвитку особистості, особливо у дітей, коли ці процеси активно формуються. Самовираження є способом вираження власних почуттів, думок і переживань. Емоції в цьому контексті служать мотиватором і підґрунтям для самовираження. Коли дитина чи доросла людина переживає сильні емоції, вона часто потребує способу їх вираження, щоб розрядити напруження або поділитися своїми відчуттями з іншими. А. Ребер розуміє «самовираження» як відображення зовні своїх внутрішніх почуттів, переконань, установок, будь-яку поведінку, яка здійснюється для чистого задоволення індивіда, особистісну форму активності, що формується і розвивається у спілкуванні та діяльності [5].

Дослідження Н. Іщенко вказують на закономірність у відносинах між емоціями та пам'яттю. Науково підтверджено, що за кількістю позитивних емоцій діти запам'ятовують значну кількість змістового навантаження заняття, за кількістю негативних емоцій у пам'яті залишаються не знання, а негативні враження про процес їхнього «неотримання» [21]. Дослідження доводять, що негативні емоції гальмують процес творчого самовираження.

Самовираження дозволяє людині не лише відобразити свої емоції, а й глибше їх усвідомити. Чим сильніше емоційне переживання, тим більше потреби у його вираженні. Ось чому процеси творчості стають такими

важливими для емоційного розвитку особистості. Люди часто створюють мистецькі твори, які відображають не тільки поверхневі переживання, а й глибші емоційні стани, що важко передати словами.

Діти, особливо в дошкільному віці, часто виражають свої емоції через гру, малювання та інші форми творчості. Ці форми самовираження не тільки допомагають дитині впоратися з емоційними переживаннями, але й сприяють розвитку її емоційної сфери. Психологи зазначають, що дитина може малювати не лише з метою створення естетичного образу, а й для того, щоб зобразити свої відчуття або переживання.

Таким чином, зв'язок між самовираженням і емоційною сферою є важливим аспектом розвитку особистості, особливо в дитячому віці. Творче самовираження дає людині можливість виразити й впорядкувати свої емоції, зрозуміти їх і поділитися з іншими. Емоції, своєю чергою, стимулюють творчі процеси, дозволяючи дитині не тільки виразити свої переживання, але й розвивати емоційну інтелігенцію, що сприяє її загальному психічному та творчому розвитку.

Творче самовираження проявляється у створенні різноманітних продуктів творчості, які можуть мати як особистісне, так і соціальне значення. Продукти творчого самовираження відображають внутрішній світ людини, її емоції, думки, уявлення та здатність до інноваційного мислення, власне «Я». А. Маслоу вважав, що здатність до творчості є вродженою і не вимагає спеціальних талантів та зазначав, що у творчих людей їх психологічне «Я» стає більше «Я» тілесного. Тільки «щира» мотивація дозволяє людині творити, тільки прислухаючись до самого себе, ми зможемо вибрати той єдиний шлях, слідуючи якому ми будемо перетворюватися з крихітного атома «одного з» у нескінченний Всесвіт [61]. А. Маслоу розглядав творчість як універсальну функцію людини, яка допомагає йому в самовираженні.

Основні продукти творчого самовираження дорослих включають: художню, літературну, музичну творчість, театральне та кіномистецтво, дизайн та архітектуру, креативні підходи у професійній діяльності, генерацію нових

ідей у бізнесі чи маркетингу, винахідницьку діяльність у науковій сфері тощо. К. Роджерс вважає, що продуктами творчості людини можуть бути не тільки проєкти, ідеї, дії, а й творчий спосіб життя - «добре» життя. Він писав: «Добре життя є процес, а не стан буття. Це напрямок, а не місце призначення» [63].

І. Росквас у дослідженні розвитку індивідуально-творчих професійних здібностей особистості поряд із запам'ятовуванням та механічним відтворенням інформації, приділяє значну увагу її творчому переосмисленню, пошуку нових сенсів, створенню креативних інтерпретацій, формуванню власного ставлення до неї, розумінню важливості та ефективності певних шаблонів, теорій та методичних рекомендацій [40].

У дошкільному віці творчість має ігровий, спонтанний та експериментальний характер. Науковці зазначають, що дитина використовує різні форми діяльності для вираження своїх почуттів, досвіду та фантазій. Основні продукти творчого самовираження дітей включають: образотворче мистецтво (малюнки, аплікації, ліплення, картини, створені нетрадиційними техніками, саморобні ілюстрації до казок чи власних історій); ігрову діяльність, в процесі якої діти відображають уявні або реальні ситуації, приміряють на себе різні ролі, інсценують улюблені казки, імпровізують різні сценки; вербальну творчість із придумування казок, історій, римування та складання віршів, створення загадок, лічилок; музичну творчість зі співу власних пісень або імпровізації на знайомі мелодії, гри на дитячих музичних інструментах, танцювальних імпровізацій; конструктивну творчість із будівництва з конструктора, LEGO, природних матеріалів, створення іграшок із підручних матеріалів тощо (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Спільні та відмінні риси творчого самовираження у дітей і дорослих

Критерій	**Діти**	**Дорослі**
Мотивація	Спонтанна, емоційна, гра	Усвідомлена, професійна, самореалізація на основі компетентності

Продовження таблиці 1.1

Форми вираження	Гра, малювання, конструювання	Література, живопис, музика, дизайн
Характер творчості	Імпульсивний, експериментальний	Раціональний, аналітичний
Цінність продукту	Особиста, для процесу	Соціальна, професійна

Продукти творчого самовираження у дітей мають ігровий і експериментальний характер, спрямований на розвиток уяви, емоцій та комунікативних навичок. У дорослих творчість стає більш усвідомленою і може мати професійне або соціальне значення. Незалежно від віку, творчість залишається важливим засобом вираження особистості, її внутрішнього світу та взаємодії з оточенням.

Ключовим у визначенні творчого самовираження є поняття «творча особистість», оскільки воно окреслює суб'єкта, здатного до активної творчої діяльності, генерування нових ідей та нестандартних рішень. Творче самовираження є проявом творчого потенціалу особистості, способом реалізації її унікальних здібностей у різних сферах життєдіяльності.

Науковці розглядають творчу особистість як людину, яка здатна до: оригінального мислення (Г. Гарднер, Д. Гілфорд, Е. Торранс); самостійного пошуку нових рішень; гнучкості мислення, відкритості до нового (Л. Виготський, Ж. Піаже).

Згідно з С. Сисоєвою творча особистість є креативною, і внаслідок зовнішніх факторів (стимулів) набула додаткових мотивів, особистісних формувань і здібностей. Ці аспекти сприяють реалізації творчого потенціалу людини та досягненню результатів у різних сферах творчої діяльності [42].

Дослідження науковців вказують на взаємозв'язок між творчою особистістю та творчим самовираженням. Поняття творчого самовираження є похідним від поняття творчої особистості, оскільки самовираження є способом прояву творчості. Творча особистість має внутрішню мотивацію до

самовираження, прагне реалізовувати свої ідеї. Творче самовираження є результатом активного використання творчого потенціалу особистості через різні форми діяльності (мистецтво, література, наука тощо). Отже, чим вищий рівень розвитку творчої особистості, тим яскравішими та глибшими будуть прояви творчого самовираження, що представлено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Основні риси творчої особистості, що впливають на самовираження

Риси творчої особистості	Вплив на творче самовираження
Розвинена уява та асоціативне мислення	Допомагає створювати унікальні образи та ідеї
Емоційна чутливість	Збагачує творчу діяльність особистісним досвідом
Самостійність мислення	Дозволяє знаходити нові шляхи вираження
Відкритість до нового досвіду	Сприяє експериментам і творчим пошукам
Висока мотивація до самореалізації	Стимулює до постійного вдосконалення у творчості

У дошкільному віці творчий потенціал дитини проявляється через гру, малювання, фантазування. Завдання дорослих полягає у сприянні розвитку творчої особистості, що у майбутньому дозволить дитині розкрити свій потенціал через різні форми творчого самовираження.

Отже, для розуміння творчого самовираження, поняття творчої особистості є визначальним, адже саме творчі риси, розвинене мислення, емоційна чутливість та мотивація сприяють активному самовираженню. Формування творчої особистості у дітей є необхідною умовою для їх майбутньої здатності до повноцінного творчого самовираження.

Психологи зазначають, що творчість є природною потребою людини та формується в процесі соціальної взаємодії й наголошують на зв’язку творчого самовираження з грою, адже саме в грі дитина найповніше проявляє свої емоції, думки та експериментує з новими ідеями [14; 28; 30]. К. Роджерс підкреслював, що творче самовираження є важливим аспектом особистісного розвитку, адже воно сприяє самореалізації, подоланню внутрішніх бар’єрів та розвитку

автономності [63]. Таким чином, з позицій психології творче самовираження є інструментом розкриття внутрішнього світу дитини через активну взаємодію із зовнішнім середовищем.

У педагогічній науці творче самовираження розглядається як один із ключових компонентів розвитку дитини, що проявляється в художній, музичній, театральній, літературній діяльності.

В. Сухомлинський наголошував, що творчість є не лише процесом створення нового, а й засобом особистісного розвитку, який сприяє формуванню духовного світу дитини. Він підкреслював, що вільне самовираження дітей через мистецтво допомагає розвивати їхні емоції, чуттєве сприйняття світу та індивідуальність [43].

Л. Шульга досліджує особливості образотворчої діяльності дітей дошкільного віку і зазначає, що нетрадиційні техніки малювання є ефективним способом стимулювання творчого самовираження, оскільки вони розширюють межі можливостей дитини у процесі створення власного художнього образу [51]. О. Антонова звертає увагу на роль індивідуального підходу у розвитку креативності дітей, оскільки кожна дитина має власний унікальний стиль самовираження [1].

Одним із провідних засобів творчого самовираження дошкільників є образотворча діяльність. Малювання, ліплення, аплікація дозволяють дитині передавати свої емоції, фантазії, настрій, взаємодіяти з навколишнім світом. Використання нетрадиційних технік малювання сприяє активізації уяви, розвитку нестандартного мислення та подоланню страху перед невдачею. Такі методи дозволяють дитині знайти власний стиль, що є важливим етапом становлення її творчої індивідуальності.

Аналіз наукових підходів дозволяє стверджувати, що творче самовираження є невіддільним аспектом особистісного розвитку, що проявляється через різні види діяльності, зокрема образотворчу. У дошкільному віці важливо створювати умови для вільного самовираження дітей, використовуючи сучасні педагогічні методики та нетрадиційні прийоми

малювання, які сприяють формуванню творчого потенціалу та розвитку креативного мислення.

Творче самовираження є важливим компонентом особистісного розвитку дитини дошкільного віку. У цей період відбувається інтенсивне формування уяви, емоційно-ціннісної сфери та здатності до самостійної творчої діяльності. Завдяки самовираженню дитина здобуває досвід вільного мислення, розвиває здатність до ініціативи, експериментування та візуалізації власних ідей.

З позицій психології, дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку творчих здібностей. Важливими аспектами цього процесу є:

– Розвиток уяви та фантазії. С. Максимець, О. Кліновська, К. Прокопчук зазначають, що саме в дошкільному віці дитина активно використовує уяву як засіб перетворення реальності. Уява стає основою для розвитку креативного мислення та нестандартних підходів до вирішення завдань [27].

Творчість сприяє формуванню емоційної чутливості, розвитку емоційної виразності та саморегуляції. Діти вчаться через творчість передавати власні почуття, що позитивно впливає на їхній емоційний стан [59].

У дошкільному віці дитина активно прагне до незалежної діяльності, а творчість є одним із провідних механізмів реалізації цієї потреби та забезпечує розвиток її самостійності та ініціативності [38].

Отже, психологічна основа творчого самовираження дошкільників базується на розвитку уяви, емоційної чутливості та мотивації до творчої діяльності.

Педагогічний підхід до розвитку творчих здібностей дітей ґрунтується на принципах особистісно орієнтованого навчання, створенні сприятливого середовища для самовираження та використанні сучасних методик. Основні педагогічні засади включають:

– Принцип свободи творчості – відповідно до концепції В. Сухомлинського, педагог має створювати умови для вільної творчої діяльності, без жорстких обмежень та оцінювання кінцевого результату [43].

– Метод ігрової взаємодії – використання гри як основного методу навчання сприяє активному включенню дітей у процес творчості. Гра дозволяє розширити межі уяви та зробити художню діяльність природною.

– Розвиток індивідуальних здібностей – кожна дитина має унікальний творчий потенціал, тому необхідно застосовувати диференційований підхід, спрямований на підтримку сильних сторін кожної дитини.

– Використання нетрадиційних методик малювання – застосування інноваційних технік дозволяє розширити засоби художнього самовираження, стимулює експериментування та сприяє формуванню креативного мислення.

Таким чином, психолого-педагогічні основи активізації творчого самовираження дошкільників базуються на створенні сприятливих умов для розвитку уяви, емоційного інтелекту та свободи експериментування. Образотворча діяльність відіграє ключову роль у формуванні творчих здібностей, а використання інноваційних методик малювання сприяє розкриттю індивідуального потенціалу кожної дитини.

Аналіз психолого-педагогічних основ активізації творчого самовираження у дітей дошкільного віку дозволяє зробити висновок, що цей процес є важливим компонентом загального розвитку особистості дитини. Творче самовираження сприяє формуванню індивідуальності, розвитку уяви, емоційного інтелекту та здатності до нестандартного мислення. Дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців підтверджують, що дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку творчих здібностей. Саме в цей час дитина проявляє природну допитливість, експериментує з матеріалами та способами вираження власних почуттів. Важливу роль у цьому відіграють розвинена уява, асоціативне мислення та емоційний досвід, які забезпечують можливість створення унікальних образів і сюжетів.

Психолого-педагогічний підхід до розвитку творчого самовираження передбачає створення сприятливих умов для розкриття дитячої творчості. Використання ігрових методів, інтеграція мистецьких видів діяльності та

застосування нетрадиційних технік малювання сприяють збагаченню творчого досвіду дитини та активізації її художньо-образного мислення.

Отже, творчий розвиток дошкільників повинен бути цілеспрямованим, системним і базуватися на особистісно орієнтованому підході. Педагогам та батькам слід надавати дітям свободу у виборі засобів самовираження, заохочувати їх до експериментування та підтримувати ініціативу. Це дозволить сформувати творчу особистість, здатну не лише до художнього самовираження, а й до критичного та креативного мислення у майбутньому.

1.2. Роль образотворчої діяльності у формуванні креативності дітей старшого дошкільного віку

Старший дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку креативності, оскільки в цей час діти активно досліджують навколишній світ, опановують нові способи самовираження та вчаться нестандартно мислити. Одним із найефективніших засобів розвитку креативних здібностей є образотворча діяльність, яка поєднує в собі пізнавальні, емоційні та моторні процеси, сприяючи формуванню творчої особистості.

Образотворча діяльність охоплює різні форми активності: малювання, ліплення, аплікацію, конструювання, а також експериментування з нетрадиційними техніками. Завдяки цьому діти розвивають дрібну моторику, координацію рухів та зорово-просторове сприйняття, вчаться комбінувати кольори, створювати унікальні образи, висловлювати свої емоції та фантазії.

Креативність як психологічна характеристика особистості включає здатність до гнучкого мислення, уяву, асоціативне мислення та відкритість до нового. В умовах образотворчої діяльності ці компоненти отримують природний розвиток, оскільки дитина має можливість експериментувати, імпровізувати та шукати власні шляхи вираження своїх думок та почуттів.

Важливу роль у розвитку креативності відіграє застосування нетрадиційних прийомів малювання, які розширюють межі уяви та допомагають дитині відійти від шаблонного мислення. Використання таких технік, як малювання пальцями, штампами, бризками, нитками, піском тощо, стимулює дітей до пошуку оригінальних рішень, розширює їхній художній досвід і сприяє розвитку творчого потенціалу.

Таким чином, образотворча діяльність є не лише засобом художнього розвитку дитини, а й важливим чинником формування її креативного мислення. У цьому розділі буде розглянуто взаємозв'язок між образотворчою діяльністю та розвитком креативності, а також визначено методи й підходи, що сприяють активізації творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку.

Науково доведено, що в період дошкільного віку інтенсивно формуються основні сфери особистості, які безпосередньо впливають на розвиток творчості. І. Бех, А. Богуш, Л. Виготський, О. Дронова, Дж. Гілфорд, В. Клименко, О. Кульчицька, С. Ладивір, В. Моляко, О. Музика, Т. Піроженко, В. Рибалко, В. Рагозіна, В. Роменець, Г. Сухорукова та інші вважали дошкільний вік сенситивним у розвитку творчих здібностей особистості.

Активно розвивається когнітивна сфера, розширюються уявлення про світ, формується образне мислення та асоціативні зв'язки. Гра і творчість є центральними механізмами когнітивного розвитку дитини.

Розвивається емоційно-вольова сфера. Творчість в дошкільному віці безпосередньо пов'язана з емоційним станом дитини. Дошкільнята мають яскраво виражену емоційність, що сприяє створенню оригінальних художніх образів та прояву індивідуального стилю.

Мовленнєва сфера дитини дошкільного віку набуває інтенсивного розвитку. Творче самовираження часто реалізується через вербальні та невербальні форми комунікації (казки, історії, малюнки, ігри). Розвиток мовлення допомагає дитині краще формулювати та передавати свої творчі ідеї.

Взаємодія з однолітками та дорослими сприяє розвитку соціальної сфери, збагаченню творчого досвіду Позитивна оцінка творчості дитини стимулює її до подальшого самовираження та підвищує мотивацію.

Творчість тісно пов’язана з розвитком дрібної моторики (малювання, ліплення, конструювання). Сенсорний досвід (колір, форма, текстура) сприяє розвитку креативності.

Наукові дослідження підтверджують важливість цього періоду в розвитку креативності. Л. Виготський підкреслював, що дошкільний вік є періодом активного розвитку символічного та творчого мислення. Ж. Піаже вказував, що уява дитини в цей період має інтуїтивний характер і активно використовується у грі та мистецькій діяльності. Е. Торранс довів, що саме в дошкільному віці формуються ключові риси креативності: допитливість, здатність до асоціативного мислення, відкритість до нового [64].

Дошкільний вік є критично важливим періодом для розвитку творчих здібностей, оскільки саме в цей час відбувається інтенсивний розвиток когнітивної, емоційної, мовленнєвої, соціальної та моторної сфер. Створення сприятливого середовища для творчої діяльності в дошкільному віці є необхідною умовою формування творчої особистості у майбутньому.

Образотворча діяльність є потужним засобом розвитку дошкільника, оскільки вона одночасно впливає на різні сфери його особистісного становлення.

Образотворча діяльність розширює можливості когнітивної сфери, впливає на розвиток образного та асоціативного мислення, дитина вчиться бачити нестандартні рішення, поєднувати несподівані образи. В процесі створення художнього образу відбувається формування просторової уяви, усвідомлення пропорцій, перспективи, розміщення об’єктів у просторі. Художня діяльність розвиває пізнавальну активність дітей, надає можливість експериментувати з кольорами, текстурами, матеріалами.

І. Ликова зазначає про вплив образотворчої діяльності на розвиток пізнавальної сфери. Вчена зазначає, що разом із формуванням уяви в дитини

розвиваються уміння створювати та втілювати в життя задуми за допомогою виразних засобів образотворчої діяльності, що впливає на розширення межі творчих проявів [24, с. 116]. Завдяки уяві, яка є центральним психологічним новоутворенням в дошкільному віці, пріоритетне значення в малюванні надається творчому розвитку. І. Біла погоджується з тим, що навчити творчому акту не можна, але вважає, що це зовсім не означає, що не можна педагогу сприяти його освіті та появі [4].

Малювання допомагає дітям виражати емоції та опрацьовувати переживання, позитивно впливає на самооцінку та впевненість у собі, адже дитина бачить результати власної творчої діяльності. Н. Трофаїла зазначає, що емоція переживається як почуття, яке мотивує дитину, організує і спрямовує її сприйняття, мислення і дію [45]. Таке поєднання важливих процесів створює передумови для творчого самовираження і дозволяє спрямувати творчий процес на «пізнання світу та свого місця в ньому через саму себе» [45, с. 156]. Образотворча діяльність викликає позитивний емоційний стан і сприяє розвитку творчої уяви, фантазії, формуванню в дитини культури почуттів, що складають основу розвитку духовності особистості [2, с. 9].

Під час художньої творчості в дітей розвивається посидючість та довільна увага. Малювання вимагає концентрації, терпіння, уміння доводити роботу до кінця.

У процесі малювання відбувається розвиток мовленнєвої сфери. Ж. Піаже, Г. Костюк пов’язували перехід до наочно-образного мислення з подальшим розвитком пізнання дитиною світу і формуванням у неї розумових дій [23; 62]. Аналіз літературних джерел свідчить про важливість знаково-символічної діяльності в розвитку мислення дитини старшого дошкільного віку, зокрема малювання, яке сприяє розвитку знакової функції свідомості й призводить до появи в дітей зачатків логічного мислення, в результаті якого мовна дія здійснюється з опорою на поняття, дитина виявляє здатність продумати план дії та послідовно виконати відповідну дію [3]. Реалізація задуму образотворчими засобами стимулює розвиток описового мовлення,

дитина вчиться розповідати про свої малюнки, пояснювати ідею, зображений сюжет, персонажів. Покращується зорово-рухова координація, що є важливою передумовою розвитку письма. Розширюється словниковий запас, дитина знайомиться з поняттями кольору, форми, текстури, технік малювання.

Образотворча діяльність впливає на розвиток соціальної сфери**.** Н. Лупак акцентує на соціальному розвитку засобами мистецтва і виокремлює художню комунікацію в площині мистецької освіти [25]. Про можливість зайняти активну позицію в художньому проєкті зазначає Л. Шульга і вказує на важливість того, що вибираються за бажанням вид діяльності, художня місія, матеріали та інструменти, способи зображення, генеруються ідеї та втілюються в художньому образі під час індивідуальної або командної творчості. Вчена зазначає, що «художні проєкти мають великий потенціал для особистісного розвитку дітей дошкільного віку: об'єднують у спільній, цікавій для всіх діяльності, забезпечують спілкування, обговорення, командне генерування ідей, розподіл виконавських ролей, спільну художню творчість, продуктом якої може стати один великий малюнок, композиція на площині або в об'ємі чи складатися з індивідуальних робіт в єдину композицію» [48].

Колективні творчі проєкти, обговорення ідей сприяють співпраці та взаємодії з однолітками. Діти навчаються висловлювати власну думку та водночас сприймати чужі творчі погляди. В них формується повага до мистецтва та культури, збагачується естетичний досвід.

Розвиток дрібної моторики рук у процесі образотворчої діяльності сприяє розвитку моторно-сенсорної сфери, впливає на готовність дитини до письма, сприяє координації рухів, гнучкості кисті та точності дій. В дитини покращується сенсорне сприйняття, вона краще розрізняє кольори, текстури, форми. І. Ликова вказує на можливості образотворчої діяльності в розвитку психомоторики, яка допомагає їй контролювати та узгоджувати більшість рухів і дій і дозволяє дошкільнику якнайкраще передати зміст малюнка [24, с. 117].

У старшому дошкільному віці дитина виявляє здатність до активного засвоєння сенсорного досвіду та вдосконалення вмінь з опанування різними

засобами виразності, використання різних матеріалів у створенні власних робіт [39]. Дошкільники поступово вчаться самостійно добирати матеріали та техніки, що відповідають їхньому задуму. Завдяки нетрадиційним засобам малювання діти починають бачити у звичних речах нові можливості для творчості. Вони стають більш впевненими у своїх художніх здібностях, оскільки отримують швидкий і виразний результат, що стимулює подальший творчий пошук.

Розвиток сенсорного сприйняття у старшому дошкільному віці тісно пов’язаний з опануванням нетрадиційних засобів зображення. Такі техніки не лише розширюють творчий потенціал дітей, а й сприяють розвитку їхньої самостійності, ініціативності, допитливості та художньої виразності. Залучення дошкільників до експериментування з матеріалами та нетиповими способами малювання допомагає їм розкрити унікальність власного художнього стилю та творчого мислення.

Образотворча діяльність не обмежується лише художньою сферою, а є потужним засобом всебічного розвитку дитини. Вона стимулює мислення, формує емоційну стабільність, удосконалює мовлення, сприяє соціалізації та розвиває дрібну моторику. Саме тому важливо впроваджувати різноманітні методи та техніки малювання у практику дошкільної освіти, забезпечуючи гармонійний розвиток творчої особистості.

Досліджуючи роль образотворчої діяльності в розвитку креативності та творчого самовираження в дітей старшого дошкільного віку, слід зазначити, що специфіка вивчення творчих здібностей дітей полягає не стільки в дослідженні вміння генерувати ідеї та гнучко їх використовувати, не в оцінці оригінальності продуктів творчості, скільки в дослідженні загальних творчих здібностей, неповторності емоційно-ціннісного та асоціативного змісту творчого продукту. Аналіз вивченої літератури дозволяє стверджувати, що творче самовираження дітей старшого дошкільного віку є багатокомпонентним процесом, який охоплює кілька ключових складників. Згідно з дослідженнями, структура творчої активності дітей цього віку включає такі компоненти:

– мотиваційний компонент: визначає внутрішню потребу дитини в творчій діяльності, її інтерес та бажання займатися творчістю;

– змістовний компонент: охоплює знання, уявлення та досвід, які дитина використовує у творчому процесі;

– операційний компонент: включає вміння та навички, необхідні для реалізації творчих задумів, а також здатність до пошуку нових способів вирішення завдань;

– емоційно-вольовий компонент: відображає емоційне ставлення дитини до творчої діяльності, її наполегливість та здатність долати труднощі у процесі творчості.

Ці компоненти взаємодіють між собою, забезпечуючи цілісність та ефективність творчого самовираження дитини. Розвиток кожного з них сприяє формуванню гармонійної та творчо активної особистості.

Отже, в результаті проведеного дослідження можемо констатувати, що образотворча діяльність відіграє ключову роль у формуванні креативності дітей старшого дошкільного віку. Цей вид творчої активності не лише розвиває художні здібності, але й сприяє всебічному розвитку особистості дитини: розвиває творче мислення та уяву, стимулює дітей до генерування нових ідей, пошуку нестандартних рішень та вираження власних почуттів через художні образи; формує емоційно-ціннісне ставлення до світу, вчить розуміти та виражати свої емоції, сприяє емоційному збагаченню та розвитку емпатії; підвищує мотивацію до пізнання та самовираження, заохочує до дослідження навколишнього світу, розширення знань та самостійного творчого пошуку; розвиває комунікативні навички, в спільній творчості сприяє обміну ідеями, вмінню працювати в команді та поважати думки інших; удосконалює дрібну моторику та координацію рухів, в роботі з різними художніми матеріалами покращує мануальні навички, що є важливим для подальшого навчання письма та інших видів діяльності.

Таким чином, образотворча діяльність є потужним засобом розвитку креативності у дітей старшого дошкільного віку, забезпечуючи гармонійний

розвиток їхніх інтелектуальних, емоційних та соціальних здібностей. Впровадження різноманітних форм та методів художньої творчості в освітній процес сприятиме формуванню творчої, ініціативної та впевненої в собі особистості.

РОЗДІЛ 2
МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ПРИЙОМІВ МАЛЮВАННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Нетрадиційні прийоми малювання як засіб активізації творчих здібностей дітей дошкільного віку

У сучасній дошкільній освіті особлива увага приділяється розвитку творчих здібностей дітей. Традиційні методи малювання, хоча й важливі, не завжди здатні повністю розкрити потенціал кожної дитини. Тому впровадження нетрадиційних прийомів малювання стає актуальним напрямом, що сприяє глибшому та різнобічному розвитку дошкільнят.

Завдання цього розділу полягають у необхідності глибокого аналізу та характеристики нетрадиційних прийомів малювання як засобу активізації творчих здібностей дошкільників. Розуміння специфіки цих технік та їх впливу на розвиток дитини дозволить педагогам ефективніше інтегрувати їх в освітній процес.

Крім того, важливим аспектом є розроблення методики творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних прийомів малювання. Створення структурованої програми, яка враховує вікові особливості та інтереси дітей, сприятиме систематичному розвитку їхніх художніх навичок та творчого мислення.

Не менш значущим є питання організації взаємодії закладів дошкільної освіти (ЗДО) з батьками щодо активізації творчого самовираження дитини. Розроблення методичних рекомендацій для батьків дозволить створити єдиний освітній простір, де дитина отримуватиме підтримку та стимул для творчості як у садочку, так і вдома.

Таким чином, комплексне дослідження, що охоплює характеристику нетрадиційних прийомів малювання, розроблення методики їх впровадження та налагодження співпраці з батьками, є необхідним кроком для ефективного розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Нетрадиційні техніки малювання виникли як альтернатива традиційним методам образотворчого мистецтва, прагнучи розширити межі творчого самовираження та надати художникам нові засоби для передачі своїх ідей. Ці техніки характеризуються використанням нестандартних матеріалів, інструментів та прийомів, що дозволяють створювати оригінальні художні твори.

Нетрадиційні техніки малювання мають глибоке коріння, що сягають часів первісної людини. Дослідники історичних аспектів нетрадиційних засобів зображення зазначають, що перші художні прояви наших предків відзначалися використанням різноманітних матеріалів та методів, які можна вважати нетрадиційними з сучасного погляду [52]. Прадавні люди створювали зображення на стінах печер, використовуючи природні барвники, такі як вохра та сік рослин. Вони малювали тварин, сцени полювання та релігійні обряди, застосовуючи гострі камені, вугілля та інші підручні матеріали. Об’ємні фігурки ліпили з глини, вирізали з кістки або висікали з каменю. Такі роботи відображали сили природи, культ тварин та сцени з повсякденного життя.

У Давньому Єгипті, Месопотамії та інших культурах використовувалися різні техніки розпису, різьблення та інкрустації для прикрашання храмів, гробниць та побутових предметів. Митці епохи Середньовіччя та Ренесансу експериментували з різними матеріалами та техніками, такими як фреска, мозаїка та вітраж, щоб досягти нових художніх ефектів.

Художники-авангардисти початку XX століття, такі як П. Пікассо та Ж. Брак, почали використовувати колажі та асамбляжі, поєднуючи різні матеріали та об’єкти у своїх роботах. Це стало відходом від класичних методів живопису та скульптури. У середині XX століття розвиток абстрактного експресіонізму надихнув митців, як-от Джексона Поллока, впроваджували

техніки дрипінгу та розбризкування фарби, що підкреслювало спонтанність та емоційність процесу створення мистецтва. Художники поп-арту, такі як Е. Воргол, використовували нетрадиційні матеріали та техніки, включаючи шовкографію, для створення масових образів, що відображали культуру споживання.

Сучасні нетрадиційні техніки ебру та сумінагаші – малювання на воді, виникли в Туреччині та Японії відповідно. Вони дозволяють створювати унікальні візерунки шляхом нанесення фарб на поверхню води та перенесення їх на папір або тканину. Сучасні художники використовують різноманітні нетрадиційні методи, такі як колаж, асамбляж, енкаустика та інші, щоб розширити межі мистецтва та виразити свої ідеї [52].

Таким чином, нетрадиційні техніки малювання мають давню історію, яка починається з перших художніх проявів первісної людини і продовжується до сьогодення, постійно еволюціонуючи та збагачуючись новими методами та матеріалами.

Дослідники зазначають, що у сфері образотворчого мистецтва терміни «нетрадиційні техніки», «нетрадиційні матеріали», «нетрадиційні прийоми» та «нетрадиційні засоби» малювання мають різні значення, хоча іноді можуть перетинатися [53].

Так, нетрадиційні техніки малювання визначаються як способи створення художніх робіт, які відрізняються від класичних методів. Вони включають використання нестандартних прийомів та матеріалів, що стимулюють творчу активність та уяву. Прикладами таких технік можуть бути: граттаж – малювання шляхом продряпування шару фарби для створення зображення; фроттаж – отримання відбитків текстур предметів шляхом натирання поверхні паперу, покладеного на рельєфний об’єкт; монотипія – створення унікального відбитка шляхом нанесення фарби на гладку поверхню та перенесення її на папір.

Нетрадиційними матеріалами для малювання називаються матеріали, які не є типовими для образотворчого мистецтва, але використовуються для досягнення оригінальних ефектів. До них належать:

– пісок: використовується для створення текстурних зображень;

– крупи: застосовуються для додання рельєфності роботі;

– тканина: може служити основою або елементом композиції;

– природні матеріали: листя, гілочки, камінці, які інтегруються в художній твір.

Нетрадиційні прийоми малювання – це специфічні способи нанесення зображення, які відрізняються від традиційних методів. Вони можуть включати:

– малювання пальцями: створення зображень без використання пензлів чи інших інструментів;

– використання штампів з овочів: нанесення фарби за допомогою відбитків, зроблених з різаних овочів;

– малювання нитками: створення зображень шляхом відбитків фарбованих ниток.

Нетрадиційними засобами малювання називаються інструменти або пристосування, які не є стандартними для малювання, але використовуються для досягнення особливих художніх ефектів. Наприклад:

– губки для створення текстурованих поверхонь;

– зубні щітки для розбризкування фарби та створення дрібних крапель;

– пластикові картки для нанесення фарби широкими мазками або зішкрібання шару фарби.

Розуміння цих термінів та їх відмінностей дозволяє більш усвідомлено підходити до вибору методів і матеріалів у творчому процесі, сприяючи розвитку креативності та індивідуального стилю.

Сучасна література містить декілька класифікацій нетрадиційних засобів малювання. За кількома критеріями класифіковано матеріали та інструменти матеріали в роботі Л. Шульги (таблиця 2.1.) [53].

Таблиця 2.1

Класифікацій нетрадиційних засобів малювання

(за Л.Шульгою)

Назва техніки	Особливості використання
Класифікація за матеріалами	
Природні матеріали	Листя, квіти, гілочки; пісок, глина, земля, вода (сніг, лід)
Побутові матеріали	Піна для гоління, мильні бульбашки, нитки, тканина, целофан, фольга, харчова плівка, повітряні кульки, одноразові виделки та ложки, ватні палички, поролон тощо
Харчові продукти	Кава, чай, овочів і фрукти, крупи, макарони, мука, цукор, сіль
Неочікувані матеріали	Активоване вугілля, віск, свічка
Класифікація за технікою виконання	
Пальчиковий живопис	Використання пальців замість традиційних пензлів для нанесення фарби
Штампографія	Використання предметів як штампів (картопля, поролон, листя, сірникова коробка, ґудзик тощо)
Монотипія	Створення відбитків шляхом нанесення фарби на поверхню і перенесення її на папір
Ниткографія	Малювання за допомогою ниток
Аерографія	Малювання повітрям, видування малюнка за допомогою трубочки
Аквaграфія	Малювання водою на асфальті за допомогою пластикової пляшки, розбризкувала та інших предметів
Тіньова техніка	Використання природних або штучних тіней об’єктів як основи для створення художніх зображень
Техніка по-вологому	Нанесення фарби на вологу основу (папір, тканина, кефір, кисіль, молоко) для створення розмитих, плавних переходів кольору
Скребкова техніка	Нанесення шару фарби на поверхню і видряпування малюнку гострим предметом

Перенесення таблиці 2.1.

Пластична техніка Рельєфографія	Нанесення пластичних матеріалів на основу (сніг на стовбур дерева, об’ємні фарби, пластилін або солоне тісто на картон)
Класифікація за сенсорним досвідом	
Тактильні відчуття	Малювання пальцями, тістом або піною, що розвиває дрібну моторику і сенсорне сприйняття
Візуальні ефекти	Використання яскравих кольорів, прозорих або напівпрозорих матеріалів для створення ефектів світла і тіні
Ароматичні відчуття	Використання матеріалів із запахом (кава, чай, ефірні олії), що стимулює нюхові рецептори
Експериментальні ефекти	Створення нових текстур і візуальних вражень через комбінацію різних матеріалів і технік (наприклад, малювання активованим вугіллям та водою)
Класифікація за цільовим ефектом	
Емоційний розвиток	Техніки, що сприяють релаксації, зняттю стресу (пальчикове малювання, малювання піною)
Креативний розвиток	Техніки, що стимулюють розвиток уяви та сприяють самовираженню
Когнітивний розвиток	Техніки, що стимулюють дослідницьку активність і експериментування (монотипія, аерографія, скребкова техніка тощо)
Соціальний розвиток	Колективні техніки, що заохочують співпрацю (групові проєкти з малювання нитками або штампами)
Фізичний розвиток	Техніки, що розвивають координацію і моторику (малювання пальцями, штампами)

Зарубіжні та українські науковці досліджують нетрадиційні техніки зображення як ефективний засіб розвитку творчих здібностей та естетичного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Дослідження Т. Боярінової, К. Булах, В. Бутенко, Л. Полякової, В. Рагозіної, Г. Сухорукової, С. Чепурної, Л. Шульги підтверджують ефективність застосування нетрадиційних засобів зображення в розвитку творчого потенціалу дітей, підкреслюючи важливість їх упровадження в освітній процес [8; 16; 17].

В літературі нетрадиційні техніки малювання трактуються як:

– способи створення нового, оригінального твору мистецтва, в якому гармонує все: колір, лінія, сюжет; поштовх до розвитку уяви, творчості, прояву самостійності, ініціативи, вираження індивідуальності [31, с. 17].

– способи художньої діяльності, які виходять за межі класичних методів і використовують нестандартні матеріали та прийоми, поєднання яких дозволяє дітям експериментувати, виявляти ініціативу та самостійність у творчості [57, с. 17].

Т. Боярінова вказує на особливий інтерес дошкільників до нетрадиційних технік малювання, адже «процес творчості за допомогою нетрадиційних інструментів є зовсім не складним, нагадує цікаву гру, а його результат завжди позитивний незалежно від здібностей та обдарувань дитини» [7, с. 41].

Г. Сухорукова зазначає, що використання нетрадиційних технік малювання дає змогу відійти від предметного зображення і виразити свої почуття й емоції. Діти отримують можливість вибору як матеріалів, інструментів, так і способів ооперування ними, і в результаті отримують легко естетичне зображення. Малювання за допомогою пензлика чи олівця навпаки потребує сформованих технічних навичок [44, с. 49].

Л. Шульга акцентує на впливі нетрадиційних технік малювання в освітньому процесі на розвиток різних аспектів особистості дитини і суттєвою перевагою вважає гармонійний розвиток різних сфер:

– творчих здібностей: надають можливість дітям вільно виражати свої думки та почуття, стимулюють уяву та креативність, допомагають перейти від предметного зображення до вираження своїх емоцій у малюнках, розвивають фантазію та надають свободу у виборі діяльності та матеріалів [55];

– дрібної моторики та тактильного сприйняття, що є важливим для загального фізичного розвитку дитини [54];

– емоційної сфери: викликають у дітей позитивні емоції, дозволяють відчути незабутні враження, що сприяє емоційному розвитку та формуванню позитивного ставлення до образотворчої діяльності [56];

– естетичного сприйняття: збагачують естетичний досвід дитини, формують художній смак [49];

– пізнавальної сфери: розширюють уявлення дітей про навколишній світ, стимулюють пізнавальну активність та інтерес до нових знань [58].

Таким чином, дослідження науковців доводять, що впровадження нетрадиційних технік малювання в освітній процес сприяє всебічному розвитку дитини, стимулює її творчий потенціал та позитивно впливає на формування різних аспектів особистості.

Заклади дошкільної освіти активно впроваджують різноманітні нетрадиційні техніки зображення в освітній процес із дітьми. Т. Боярінова відзначає ефективність використання нетрадиційних матеріалів у роботі з дітьми старшого дошкільного віку: задоволення від процесу створення художніх образів пухнастих звірів, ялинок за допомогою поролону; грибів, овочів, фруктів за допомогою штампів. Педагог акцентує на значенні використання нетрадиційних матеріалів, результатом якого є активізація уваги, просторового мислення та дрібної моторики, розвиток комунікативних навичок у дітей і позбавлення їх замкнутості. Так, нетрадиційна техніка малювання на піску, на думку педагога, «є для дітей певного роду пісочною терапією, яка допомагає їм позбавитися від страхів і психологічних травм, навчитися створювати модель своїх фантазій на піску і пояснювати їх, налаштуватися на розуміння» [7, с. 41].

В умовах війни та пов’язаних із нею стресових ситуацій, емоційне благополуччя дітей стає особливо вразливим. Використання нетрадиційних технік малювання відіграє важливу роль у підтримці психологічного здоров’я дитини, виконуючи здоров’язбережувальну функцію [6]. Застосування нетрадиційних технік малювання дозволяє підтримувати емоційне благополуччя дітей, сприяє емоційному вираженню та розвантаженню. Нетрадиційні техніки малювання, такі як малювання пальцями, ниткографія, монотипія, дозволяють дітям виражати свої почуття та переживання, сприяючи емоційному розвантаженню. Використання різних кольорів та матеріалів

робить заняття цікавими, розвиває творчу уяву та допомагає дітям виражати свої проблеми та переживання, підвищуючи їхню самооцінку. Арттерапія, яка включає використання нетрадиційних технік малювання, є ефективним засобом для підтримки психологічного стану дітей, які пережили травматичні події, такі як війна.

Сучасна література містить рекомендації для впровадження нетрадиційних технік малювання:

– рахування вікових можливостей та індивідуальних особливостей кожної дитини при виборі технік малювання;

– забезпечення комфортної та підтримувальної атмосфери, де діти можуть вільно виражати свої емоції через мистецтво;

– поєднання малювання з іншими формами арттерапії, такими як музика чи рух, для комплексного підходу до емоційного благополуччя дитини.

Так, українські науковці вважають впровадження нетрадиційних технік малювання в роботу з дітьми під час війни дієвим засобом зняття емоційної напруги та гармонізації емоційного благополуччя і радять забезпечити наступні умови: «свободу та прояв власної ініціативи (у виборі матеріалів, способів вираження, задуму тощо); можливість обрати для зображення папір із запропонованих декількох форматів, спосіб зображення на горизонтальній або вертикальній площині (за наявних умов); запровадження нетрадиційних засобів малювання (використання викидних матеріалів, яким можна надати друге життя); можливість експериментувати з матеріалами та інструментами, способами зображення (за власною ініціативою); використовувати для зображення природні об’єкти (пісок, земля, вода, сніг тощо); використовувати пальчиковий живопис та малювання двома руками (за бажанням дітей, наполягання на цьому способі з боку дорослого може травмувати дитину); супроводжувати процес малювання невербальними (імітувати художній образ тілом, рухами, мімікою, жестами) і вербальними засобами (коментувати малюнок, озвучувати його героїв за власною ініціативою); розповісти про свій

малюнок (за бажанням дитини або за допомогою обережних запитань дорослого)» [50].

Отже, в результаті дослідження схарактеризовано нетрадиційні прийоми малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. З'ясовано, що нетрадиційні прийоми малювання мають глибоке історичне коріння та продовжують розвиватися, надаючи митцям та педагогам нові можливості для творчості та самовираження. В педагогіці нетрадиційні прийоми малювання відіграють важливу роль у розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку: сприяють активізації уяви, фантазії та креативного мислення, долучають до експериментування з різними способами вираження, що стимулює їхню креативність; оперування різними матеріалами та текстурами у процесі малювання сприяє розвитку тактильних відчуттів, що позитивно впливає на сенсорний досвід дитини; підвищують мотивацію до творчої діяльності; дозволяють розвивати власний художній стиль та самовираження; підтримують емоційне благополуччя та психологічне здоров'я дітей.

Таким чином, впровадження нетрадиційних прийомів малювання в освітній процес дошкільних закладів є ефективним засобом розвитку творчих здібностей дітей, сприяє всебічному розвитку та підготовці до подальшого навчання.

2.2. Методика творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних прийомів малювання

У сучасній дошкільній освіті особлива увага приділяється розвитку творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку. Нетрадиційні прийоми малювання виступають ефективним засобом для стимулювання креативності та самовираження дитини, оскільки вони розширюють межі стандартних методів образотворчої діяльності та надають можливість для експериментування.

Нетрадиційні техніки малювання відкривають перед дітьми нові можливості для самовираження та розвитку творчих здібностей. Проведений аналіз літератури з теми дослідження виявив, що нетрадиційні прийоми зображення сприяють розвитку уяви, фантазії та оригінальності мислення, що є ключовими компонентами креативності. Впровадження цих технік в освітній процес дозволяє дітям вільно виражати свої емоції та думки, експериментувати з матеріалами та способами зображення, що позитивно впливає на їхній емоційний та інтелектуальний розвиток.

Проведений аналіз вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку та вивчення психологічних та фізіологічних характеристик дітей цього віку показали, що в старшому дошкільному віці діти демонструють значний прогрес у розвитку творчих здібностей та самовираження [33]. Використання нетрадиційних прийомів малювання в цей період може суттєво сприяти їхньому художньому та емоційному розвитку.

Діти активно використовують уяву, створюють образи та сюжети, що відображають їхній внутрішній світ. Зростає бажання передавати власні думки, почуття та переживання через різні види діяльності, зокрема художню [22]. Діти стають більш сприйнятливими до різних текстур, кольорів та форм, що стимулює їхню цікавість до експериментування з матеріалами. Нетрадиційні техніки малювання, такі як малювання пальцями, долонями, штампами з овочів, нитками або використання різних фактурних матеріалів, надають дітям можливість вийти за межі стандартних методів і розширити свої творчі можливості. Ці техніки сприяють розвитку дрібної моторики, координації рухів та сенсорного сприйняття. Впровадження нетрадиційних прийомів малювання стимулює дітей до самостійного пошуку рішень, розвиває їхню ініціативність та впевненість у власних силах [29]. Вони вчаться виражати свої емоції та думки через унікальні художні образи, що сприяє формуванню індивідуального стилю та естетичного смаку.

Активізація творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційних прийомів малювання, на думку науковців і практиків,

відбувається на основі створення сприятливого середовища, в якому забезпечено доступність різноманітних матеріалів та інструментів для малювання, що стимулюють цікавість та бажання творити. Заохочення дітей до експериментування та самостійного вибору технік і матеріалів підтримає їхні творчі починання. Врахування особистих інтересів та схильності кожної дитини надасть можливість реалізувати свій потенціал у комфортному для неї форматі. Таким чином, інтеграція нетрадиційних прийомів малювання в освітній процес для дітей старшого дошкільного віку може стати ефективним засобом розвитку їхнього творчого потенціалу та самовираження, що закладає основу для подальшого гармонійного розвитку особистості.

Впровадження нетрадиційних прийомів малювання в освітній процес закладів дошкільної освіти спрямовано на реалізацію мети:

– розвиток дрібної моторики та координації рухів, оскільки різноманітність технік вимагає використання різних м’язових груп та точних рухів;

– стимулювання сенсорного розвитку, завдяки взаємодії з різними текстурами, матеріалами та кольорами;

– формування емоційно-позитивного ставлення до творчості, оскільки новизна та незвичність технік викликають інтерес та захоплення у дітей;

– розширення уявлень про навколишній світ шляхом ознайомлення з різними матеріалами та їх властивостями.

Розвиток творчості та самовираження у дітей старшого дошкільного віку є ключовим аспектом їхнього гармонійного розвитку. У цьому контексті підбір та адаптація нетрадиційних технік малювання відіграють важливу роль, оскільки вони сприяють розширенню художнього досвіду дітей та стимулюють їхню креативність.

Важливо враховувати вікові особливості дітей при виборі та адаптації нетрадиційних технік малювання. Для старшого дошкільного віку рекомендується використовувати техніки, які потребують більшої концентрації та розвитку дрібної моторики, такі як граттаж або малювання нитками. При

цьому слід забезпечити безпечні умови та надати дітям можливість самостійно обирати матеріали та способи їх використання.

У виборі нетрадиційних технік для дітей старшого дошкільного віку важливо враховувати такі аспекти, як: стимулювання уяви та фантазії; розвиток сенсорних навичок; підвищення впевненості в собі, що сприятиме вільному самовираженню, збагаченню сенсорного досвіду, дозволить дітям відчути успіх та задоволення від власної творчості.

Враховуючи психофізіологічні особливості дітей цього віку, вважаємо за доцільне використання нетрадиційних технік малювання, представлених у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Підбір нетрадиційних технік малювання відповідно до вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку

Назва техніки	**Особливості використання**	**Адаптація технік для легшого засвоєння**
Малювання пальчиками та долонями	Ця техніка дозволяє дітям безпосередньо контактувати з фарбою, розвиваючи тактильні відчуття та дрібну моторику. Діти можуть створювати різноманітні форми	Використання нетоксичних, водорозчинних фарб, забезпечити наявність вологих серветок для швидкого очищення рук, Починати з простих відбитків пальців та долонь, поступово переходити до складніших
Монотипія	Створення відбитків шляхом нанесення фарби на гладку поверхню та перенесення її на папір. Цей метод розвиває уяву та здатність бачити образи в абстрактних формах	Використовувати пластикові або скляні поверхні для нанесення фарби. Пояснити дітям послідовність і правила нанесення фарби. Заохотити дітей до експериментів з кольорами та формами, створення абстрактних або конкретних зображень, які б відтворювали їхні думки, враження, відчуття

Продовження таблиці 2.2

Граттаж	Техніка, при якій поверхня, покрита воском або пастеллю, зафарбовується тушшю або гуашшю, а потім на ній видряпуються малюнки. Це сприяє розвитку дрібної моторики та терплячості.	Покрити аркуш паперу восковими олівцями або свічкою, поверх нанести шар чорної гуаші з додаванням мила. Використовувати безпечні предмети для видряпування малюнка, (дерев'яні палички або тупі кінці пензлів). Показати дітям, як обережно видряпувати лінії та форми, щоб уникнути пошкодження паперу
Малювання нитками	Використання ниток, змочених у фарбі, для створення відбитків на папері. Ця техніка розвиває координацію рухів та фантазію	Використовувати товсті нитки або мотузки та рідкі фарби для легкого нанесення. Навчити дітей занурювати нитку у фарбу, викладати її на папір у різних позиціях, притискати верхню частину паперу та обережно витягати нитку. Зосереджувати увагу дітей на отриманій формі, встановлювати асоціації та домальовувати зображення для отримання завершеного художнього образу
Малювання мильними бульбашками	Створення кольорових відбитків за допомогою мильних бульбашок, змішаних з фарбою. Це заняття є захопливим та сприяє розвитку креативності	Змішати воду, рідке мило та трохи фарби для отримання кольорового розчину для бульбашок. Показати дітям спосіб отримання бульбашок та пояснити, що слід обережно дути в трубочку, щоб уникнути потрапляння рідини до рота

Продовження таблиці 2.2.

Малювання штампами:	Використання різних предметів як штампів для створення відбитків на папері (овочі, фрукти, губки або спеціальні матеріали). Це розвиває дрібну моторику, координацію рухів та уяву	Використання простих та безпечних матеріалів для виготовлення штампів, наприклад, картоплі або губки. Показати дітям різні способи створення візерунків та заохотити їх експериментувати з кольорами та формами.
Малювання за допомогою видування малюнку трубочкою для пиття	Нанесення краплі рідкої фарби на папір та її видування за допомогою трубочки для пиття, в різні боки, створюючи абстрактні форми та лінії. Цей метод сприяє розвитку дихальної системи, координації та творчого мислення	Використання рідких фарб та забезпечення достатньою кількістю паперу. Навчити дітей контролювати силу видування, щоб досягти бажаного ефекту, та заохотити їх бачити образи в отриманих формах
Пластилінографія	Створення зображень шляхом нанесення пластиліну на картон або іншу тверду поверхню та комбінування різних кольорів, їх сполучень та текстури зображення згідно з художнім образом. Пластилінографія розвиває тактильні відчуття, дрібну моторику та просторове мислення дітей	Обрати м’який пластилін, який легко наноситься на поверхню. Почати з простих форм та поступово перейти до складніших зображень, підтримувати ініціативу дітей у виборі тематики.

Продовження таблиці 2.2.

Плямографія	Створення зображень із випадкових плям фарби. Діти наносять плями на папір, а потім, використовуючи уяву, доробляють деталі, перетворюючи плями на конкретні образи або сюжети. Це сприяє розвитку асоціативного мислення, уяви та креативності	Заохотити дітей бачити різні образи у випадкових плямах та додавати деталі для створення завершеного зображення за допомогою фломастера, дитячої пастелі або аплікативних форм. Це розвиває їхню уяву та вміння знаходити нестандартні рішення.

Щоб забезпечити успішне опанування цих технік, необхідно врахувати наступні аспекти:

1. Простота інструкцій. Пояснення повинні бути чіткими та зрозумілими, з використанням простих термінів та демонстрацією кожного етапу.

2. Підготовка матеріалів. Забезпечення доступності та безпечності матеріалів для дітей. Наприклад, використання нетоксичних фарб та інструментів, зручних для дитячих рук.

3. Поступовість навчання. Починати з простіших технік, поступово переходити до складніших, враховувати індивідуальні можливості та інтереси кожної дитини.

4. Заохочення експериментування. Надання дітям свободи у виборі кольорів, форм та способів нанесення фарби, що сприяє розвитку їхньої самостійності та креативності.

5. Позитивна підтримка. Похвала та підтримка дитячих зусиль, незалежно від результату, стимулюють інтерес до творчості та впевненість у власних силах.

Ретельно підібрані та адаптовані нетрадиційні техніки малювання сприятимуть всебічному розвитку дітей старшого дошкільного віку, розвивають їхні художні здібності, уяву та впевненість у собі.

Розроблено календарно-тематичний план занять із використанням нетрадиційних технік малювання для дітей старшого дошкільного віку, що охоплює період з вересня по травень, з розрахунком одного заняття на місяць (Додаток А). План враховує поступове ознайомлення дітей з різними нетрадиційними техніками малювання, що сприятиме їхньому всебічному художньому розвитку та підтримці інтересу до образотворчої діяльності. При розробці календарно-тематичного плану враховувалися кілька ключових аспектів, спрямованих на всебічний розвиток дітей:

1. Розвиток творчих здібностей та емоційного сприйняття, стимулювання творчої активності, уяви та емоційного вираження дітей. Вони дозволяють відійти від традиційного предметного зображення, виражаючи почуття та емоції засобами мистецтва.

2. Інтеграція мистецьких видів діяльності, формування спостережливості, естетичного сприйняття, художнього смаку та творчих здібностей.

3. Врахування вікових особливостей та можливостей дітей, вибір технік та завдань відповідав рівню розвитку дітей, забезпечення доступності та поступове ускладнення завдань для підтримки інтересу та мотивації до творчої діяльності.

4. Поступове ознайомлення з різними нетрадиційними техніками малювання, що дозволяє розширити художній досвід та сприяє розвитку творчого самовираження.

5. Стимулювання самовираження та самостійності, можливість самостійно обирати матеріали та інструменти, що сприяє розвитку впевненості у своїх силах та унікального художнього бачення.

При розробці плану ми орієнтувались на створення умов для розвитку творчої активності дітей, формування позитивного ставлення до мистецтва та підтримки емоційного благополуччя засобами художньої діяльності.

Методика запровадження нетрадиційних прийомів малювання передбачає систематичне та послідовне ознайомлення дітей з різними техніками, створення умов для вільного вибору матеріалів та способів вираження, а також підтримку педагогом творчих ініціатив кожної дитини. Важливо, щоб освітній процес був організований таким чином, щоб кожна дитина мала можливість проявити себе, відчути успіх та отримати задоволення від творчості.

Використання нетрадиційних технік малювання з дітьми старшого дошкільного віку є ефективним засобом розвитку творчого самовираження. Для цього важливо застосовувати різноманітні методи та прийоми роботи: демонстрацію та пояснення, заохочення до експериментування, ігрові методи, інтерактивні методи, групова робота, підтримка та позитивне підкріплення, презентація робіт та рефлексія (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Методи та прийоми роботи активізації творчого самовираження засобами нетрадиційних прийомів малювання

Методи й прийоми	Рекомендації
Демонстрація	Перш ніж розпочати заняття, продемонструйте дітям приклади робіт, що виконані за допомогою обраної техніки. Це допоможе сформувати уявлення про можливий результат художньої діяльності
Покрокове пояснення	Чітко та доступно поясніть етапи виконання роботи, супроводжуючи пояснення показом кожного кроку
Підготовка матеріалів	Забезпечте наявність всіх необхідних матеріалів та інструментів, перевірте їхню безпечність та відповідність віку дітей
Свобода вибору	Надайте дітям можливість обирати кольори, матеріали та інструменти, що сприятиме розвитку їхньої самостійності та креативності
Заохочення експериментування	Заохочуйте дітей до спроби різних способів нанесення фарби, змішування кольорів та створення унікальних текстур

Продовження таблиці 2.3.

Спільна діяльність	Організуйте групові роботи, де діти можуть обговорювати свої ідеї, обмінюватися досвідом та працювати над спільним проєктом
Ігрові елементи	Впроваджуйте ігрові моменти, які зроблять процес малювання більш захопливим та цікавим для дітей
Підтримка	Звертайте увагу на потреби та можливості кожної дитини, надавайте підтримку та допомогу за потреби
Похвала та заохочення	Відзначайте досягнення дітей, підкреслюючи їхні сильні сторони та стимулюючи подальшу активність
Колективний перегляд робіт	Після завершення робіт організуйте обговорення, де діти можуть поділитися своїми враженнями, розповісти про процес створення та почуття від роботи
Рефлексія та обговорення	Обговорюйте, що вдалося, які труднощі виникли та як їх можна подолати, що сприятиме розвитку критичного мислення та саморефлексії

Застосування цих методів та прийомів допоможе створити сприятливу атмосферу для творчого розвитку дітей, розширити їхні уявлення про мистецтво та сприяти гармонійному розвитку особистості.

Оцінювання розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку є важливим аспектом педагогічної практики, оскільки воно дозволяє виявити індивідуальні особливості кожної дитини та сприяти їхньому подальшому розвитку. Для цього використовуються певні критерії та показники, які допомагають визначити рівень творчої активності та потенціалу дитини (Додаток Б).

Оцінювання творчих здібностей дітей дошкільного віку є важливим аспектом педагогічної практики, оскільки воно дозволяє виявити індивідуальні особливості кожної дитини та сприяти їхньому подальшому розвитку. Для цього використовуються різні методи, спрямовані на виявлення рівня розвитку окремих аспектів творчих здібностей.

Методи оцінювання: спостереження, регулярне відстеження поведінки та діяльності дитини в різних ситуаціях; бесіди та інтерв'ю, обговорення з дитиною її інтересів, вподобань та ставлення до творчої діяльності; аналіз продуктів діяльності, оцінювання малюнків, виробів та інших творчих робіт дитини; спеціальні діагностичні завдання, використання тестів та вправ, спрямованих на виявлення рівня розвитку окремих аспектів творчих здібностей (Додаток В).

Варто зазначити, що оцінювання творчих здібностей має бути комплексним та враховувати індивідуальні особливості кожної дитини. Важливо створювати сприятливі умови для розвитку творчості, підтримувати ініціативу та заохочувати до самовираження.

Вибір методів оцінювання залежить від конкретних цілей дослідження та індивідуальних особливостей дітей. Найбільш ефективним підходом є комплексне використання різних методів, що дозволяє отримати повну та об'єктивну картину розвитку творчих здібностей дитини.

Отже, розроблена та обґрунтована методика творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання передбачає: добір та адаптацію нетрадиційних технік малювання для дітей старшого дошкільного віку, які сприятимуть їхньому всебічному розвитку, розвиватимуть художні здібності, уяву та впевненість у собі; систематичне та послідовне ознайомлення дітей з різними техніками, створення умов для вільного вибору матеріалів та способів вираження; підтримку педагогом творчих ініціатив кожної дитини, організацію освітнього процесу таким чином, щоб кожна дитина мала можливість проявити себе, відчути успіх та отримати задоволення від творчості. Для ефективного розвитку творчого самовираження важливо застосовувати різноманітні методи та прийоми роботи: демонстрацію та пояснення, заохочення до експериментування, ігрові та інтерактивні методи, групову роботу, підтримку та позитивну оцінку, презентацію робіт та рефлексію. Запропонована методика сприяє активізації творчого потенціалу

дітей, дозволяє їм вільно виражати свої емоції та фантазії, розширює художні можливості.

2.3. Організація взаємодії ЗДО з батьками щодо активізації творчого самовираження дитини

Активізація творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку є спільним завданням закладів дошкільної освіти (ЗДО) та батьків. Сучасні науковці надають велике значення взаємодії закладу дошкільної освіти з батьками та акцентують на солідарній відповідальності в організації спільної діяльності адміністрації, педагогів та батьків, яка передбачає обмін інформацією суб'єктів освітнього процесу, організацію спільних дій, результатом яких є зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я дитини [12].

Взаємодія закладу освіти з батьками вихованців впливає на різні аспекти розвитку дитини й сприяє розкриттю її творчого потенціалу, що в результаті забезпечує гармонійний розвиток [11].

Для досягнення цієї мети розроблено рекомендації з упровадження форм співпраці ЗДО та батьків, які передбачають: спільні творчі заходи, консультації та семінари для батьків, домашні творчі завдання, індивідуальні консультації, використання сучасних технологій.

Спільні творчі заходи включають: організацію виставок дитячих робіт, майстер-класів та тематичних свят.

Організація виставок дитячих робіт, майстер-класів та тематичних свят за участю батьків є ефективними формами взаємодії між закладом дошкільної освіти (ЗДО) та родинами вихованців. Ці заходи сприяють зміцненню партнерських відносин, активному залученню батьків до освітнього процесу та розвитку творчих здібностей дітей.

Проведення виставок спільних робіт батьків і дітей, таких як фотовиставки «Ми і наші діти» або «Дитячий вернісаж», де разом з дітьми малюють, творять диво-картинки, аплікації, дозволяє продемонструвати досягнення вихованців та їхніх родин, підкреслюючи важливість сімейної творчості.

Організація майстер-класів, де батьки виступають у ролі майстрів або учасників, сприяє передачі знань та навичок, активізує уяву та допомагає позбутися невпевненості. Такі заходи створюють атмосферу творчості та взаєморозуміння між дорослими та дітьми.

Спільні святкові заходи, як-от «Свято Мами», «Щедрівочка щедрувала» або «Тато, мама і я – спортивна сім'я», об'єднують родини та педагогів, формуючи родинно-побутову культуру та поширюючи найкращий досвід виховання.

Рекомендації щодо організації заходів:

1. Заздалегідь обговорюйте з батьками формат, тематику та дату проведення заходів, враховуючи їхні побажання та можливості.

2. Використовуйте різні канали комунікації для інформування батьків про заплановані заходи: оголошення, електронні листи, групи в месенджерах.

3. Запропонуйте батькам активну участь у підготовці та проведенні заходів, наприклад, підготовку матеріалів для майстер-класів або організацію тематичних виставок.

4. Створюйте доброзичливу атмосферу під час заходів, заохочуйте ініціативу та креативність як дітей, так і батьків.

Інтеграція батьків у освітній процес за допомогою організації спільних заходів не лише збагачує досвід дітей, але й зміцнює партнерство між сім'єю та закладом дошкільної освіти, сприяючи гармонійному розвитку вихованців.

Консультації та семінари для батьків є необхідною формою взаємодії з батьками в закладі дошкільної освіти, яка сприяє формуванню культури батьківства у розв'язанні завдань щодо розвитку дитини, формуванні в неї здатності до творчого самовираження [13]. Проведення освітніх заходів

спрямовано на підвищення обізнаності батьків щодо методів розвитку творчих здібностей у дітей. Це допоможе батькам краще розуміти потреби дитини та створювати сприятливі умови для її самовираження вдома.

Проведення консультацій та семінарів для батьків є важливим елементом у розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Ці освітні заходи підвищують обізнаність батьків щодо методів стимулювання креативності та сприяють створенню сприятливого середовища для розвитку дитини як у закладі дошкільної освіти, так і вдома.

Мета консультацій та семінарів:

– Ознайомити батьків із сучасними підходами та методами розвитку творчих здібностей у дітей.

– Надати практичні рекомендації щодо організації творчої діяльності вдома.

– Сприяти встановленню партнерських відносин між педагогами та батьками для забезпечення гармонійного розвитку дитини.

Пропонуємо основні теми для обговорення:

– Значення творчості в розвитку дитини. Роль творчої діяльності у формуванні особистості. Вплив творчості на емоційний та інтелектуальний розвиток.

– Методи розвитку творчих здібностей. Залучення дітей до різних видів мистецтва: малювання, музика, театр. Використання ігрових методик для стимулювання креативності. Заохочення дітей до самостійного розв’язання проблем та прийняття рішень.

– Створення творчого середовища вдома. Організація простору для творчої діяльності. Надання матеріалів та інструментів для творчості. Підтримка ініціативи та заохочення до експериментування.

– Роль батьків у розвитку творчості. Підтримка та схвалення творчих проявів дитини. Спільна участь у творчих проєктах та заходах. Уникнення критики та порівнянь з іншими дітьми.

Формами проведення освітніх заходів можуть бути: лекції та презентації з наданням теоретичних знань та використанням наочних матеріалів; практичні майстер-класи з демонстрацією та спільним виконанням творчих завдань разом з батьками; групові обговорення з обміну досвідом та обговоренням реальних ситуацій, з якими стикаються батьки; індивідуальні консультації з надання персоналізованих рекомендацій з урахуванням особливостей конкретної дитини. Проведення таких заходів сприяє підвищенню компетентності батьків у питаннях розвитку творчих здібностей дітей та забезпечує узгодженість дій між сім'єю та закладом дошкільної освіти. Це створює умови для всебічного та гармонійного розвитку дитини.

Домашні творчі завдання. Запропонування батькам виконувати разом з дітьми творчі проєкти вдома, що сприяє спільному проведенню часу та розвитку креативності. Такі завдання можуть включати малювання, ліплення або створення аплікацій.

Домашні творчі завдання є чудовою можливістю не тільки розвивати креативність дитини та здатність до творчого самовираження, а й зміцнювати зв'язок між батьками та дітьми. Пропонуємо проведення спільних творчих проєктів: «Створення сімейного колажу», «Домашній театр», «Родинний кулінарний день», «Малювання спільної картини», «Створення родинного дерева», «Виготовлення листівок для рідних» (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4

Проведення спільних творчих проєктів

Назва	Матеріали	Завдання
Створення сімейного колажу	журнали, газети, кольоровий папір, ножиці, клей, фломастери	Вирізати та наклеїти на ватман або великий аркуш паперу зображення, які символізують родину, спільні інтереси та мрії
Домашній театр	старий одяг для костюмів, ляльки або саморобні фігурки, коробка для сцени	Поставити казку або вигадати власну історію та розіграти її

Продовження таблиці 2.4

Родинний кулінарний день	прості рецепти, продукти, форма для випікання	Разом приготувати страву та прикрасити її, а потім разом скуштувати.
Малювання спільної картини	фарби, пензлі, полотно або аркуш паперу	Намалювати один великий малюнок разом, де кожен член родини додає свої деталі.
Створення родинного дерева	папір, олівці, фотографії, клей	Намалювати дерево, на його гілках розмістити фото родичів або підписати їхні імена
Виготовлення листівок для рідних	кольоровий картон, блискітки, фломастери	Зробити святкові або подячні листівки для родичів і друзів

Ці проєкти навчать дитину нових навичок, допоможуть розвинути фантазію, спільно провести час із батьками. Дитина в родині отримає досвід творчого самовираження.

Індивідуальні консультації. Надання педагогами рекомендацій батькам щодо розвитку творчих здібностей їхньої дитини, враховуючи її індивідуальні особливості та інтереси. Індивідуальні консультації педагогів допомагають батькам краще розуміти особливості своєї дитини та підтримувати її творчий розвиток. Консультації можуть включати такі аспекти:

– Визначення творчого потенціалу дитини: спостереження за інтересами дитини (що їй подобається: малювання, музика, конструювання, літературна творчість тощо); аналіз особливостей темпераменту та мислення (образне, логічне, асоціативне); використання ігрових та тестових методик для виявлення сильних сторін.

– Поради щодо розвитку творчості: для дітей, які люблять малювати запропонувати різні техніки (акварель, гуаш, колаж), відвідувати виставки, знайомити з мистецтвом, дозволяти експериментувати (малювання пальцями, змішування кольорів); для дітей, які цікавляться музикою заохочувати гру на музичних інструментах, разом слухати різні жанри музики, відвідувати концерти, записати дитину до музичної школи або вокального гуртка; для

дітей, які полюбляють конструювання використовувати конструктори, 3D-пазли, Лего; створювати разом моделі будівель або транспорту, брати участь у STEM-майстер-класах; для дітей, які люблять писати казки або вірші заохочувати ведення особистого щоденника чи блогу, організовувати сімейні читання та обговорення книг, допомагати оформлювати власні казки у вигляді книжечок.

– Створення сприятливого творчого середовища вдома: облаштувати «творчий куточок» – місце, де дитина зможе малювати, писати, майструвати; забезпечити вільний час для творчості без жорстких графіків та тиску; залучати до культурних подій – театри, виставки, творчі фестивалі; підтримувати дитину, не критикувати, а заохочувати експерименти та нестандартне мислення.

– Індивідуальний підхід до мотивації: якщо дитина сором’язлива – підтримувати її через похвалу та невеликі кроки; якщо швидко втрачає інтерес – пробувати різні види діяльності та не змушувати; якщо впевнена в собі – сприяти участі у конкурсах, виставках, фестивалях.

– Співпраця з педагогами та позашкільними закладами: рекомендувати творчі гуртки, секції, майстер-класи; спілкуватися з учителями, щоб узгодити підходи до розвитку дитини; використовувати онлайн-ресурси для навчання та натхнення.

Такі консультації допоможуть батькам розкрити потенціал дитини та створити оптимальні умови для її творчого зростання.

Використання сучасних технологій. Створення онлайн-платформ або груп у соціальних мережах для обміну інформацією, ідеями та матеріалами між педагогами та батьками, що сприяє постійному діалогу та співпраці. Сучасні технології дають можливість зробити взаємодію між педагогами та батьками більш ефективною, зручною та інтерактивною. Використання онлайн-платформ і соціальних мереж сприяє обміну інформацією, матеріалами та творчими ідеями, що допомагає підтримувати безперервний зв’язок і залучати батьків до розвитку дитини (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5.

Використання сучасних технологій для співпраці педагогів і батьків

Назва	Приклад
Онлайн-платформи для спілкування та обміну матеріалами	Google Classroom або Microsoft Teams – створення віртуального класу, де можна завантажувати завдання, обговорювати творчі проєкти, надавати рекомендації.
	Padlet, Trello – інтерактивні дошки для обміну ідеями, корисними посиланнями та фото дитячих робіт.
	Zoom, Google Meet – проведення онлайн-зустрічей, вебінарів для батьків з питань розвитку творчості у дітей.
Групи в соціальних мережах	Facebook-групи, Telegram- або Viber-канали – місце для щоденного обміну інформацією, спілкування, обговорення творчих завдань.
	Instagram або Pinterest – створення профілю чи спільноти, для публікацій фото та відео дитячих робіт
Використання мобільних додатків для розвитку творчості	Kahoot! та Quizizz – інтерактивні вікторини для розвитку мислення та креативності.
	StoryJumper, Book Creator – створення цифрових казок та історій разом з дитиною.
	Toontastic, Stop Motion Studio – розробка анімаційних проєктів і мультфільмів.
Спільні онлайн-проєкти для дітей і батьків	Флешмоби та челенджі – наприклад, «Тиждень творчості», де щодня потрібно виконувати певне завдання (намалювати малюнок, написати історію, зняти відео тощо).
	Онлайн-виставки та конкурси – створення спільних фотоальбомів або відеопрезентацій дитячих робіт
	Віртуальні майстер-класи – проведення онлайн-уроків з малювання, ліплення, рукоділля
Цифрові бібліотеки та ресурси	Google Drive, OneDrive – зберігання та обмін корисними матеріалами (електронні книги, методики, відеоуроки)
	YouTube-канали – рекомендації цікавих відео для натхнення та творчого навчання.

Перевагами використання технологій у співпраці педагогів і батьків є: зручний доступ до матеріалів у будь-який час; постійний зв’язок між

педагогами та батьками; залучення дітей та їхніх родин до спільної творчості; можливість ділитися досвідом та ідеями. Впровадження сучасних технологій сприяє інтеграції творчого навчання в повсякденне життя та робить процес виховання цікавішим та ефективним.

Отже, розроблені рекомендації з упровадження форм співпраці ЗДО та батьків передбачають: спільні творчі заходи (організація виставок дитячих робіт, майстер-класів та тематичних свят), консультації та семінари для батьків (Значення творчості в розвитку дитини. Методи розвитку творчих здібностей. Створення творчого середовища вдома. Роль батьків у розвитку творчості), домашні творчі проєкти («Створення сімейного колажу», «Домашній театр», «Родинний кулінарний день», «Малювання спільної картини», «Створення родинного дерева», «Виготовлення листівок для рідних»), індивідуальні консультації (Визначення творчого потенціалу дитини. Поради щодо розвитку творчості. Створення сприятливого творчого середовища вдома. Індивідуальний підхід до мотивації. Співпраця з педагогами та позашкільними закладами), використання сучасних технологій (Онлайн-платформи для спілкування та обміну матеріалами. Групи в соціальних мережах. Використання мобільних додатків для розвитку творчості. Спільні онлайн-проєкти для дітей і батьків. Цифрові бібліотеки та ресурси). Забезпечення тісної співпраці між ЗДО та батьками є ключовим фактором у розвитку творчого самовираження дітей, що сприяє їхньому всебічному та гармонійному розвитку.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та розв'язання проблеми активізації творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобом нетрадиційних прийомів малювання. Результати теоретичного дослідження засвідчили досягнення мети, вирішення поставлених завдань і дозволили сформулювати наступні висновки:

1. Аналіз психолого-педагогічних основ активізації творчого самовираження у дітей дошкільного віку дозволяє зробити висновок, що цей процес є важливим компонентом загального розвитку особистості дитини. Творче самовираження сприяє формуванню індивідуальності, розвитку уяви, емоційного інтелекту та здатності до нестандартного мислення. Дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку творчих здібностей. В цей період дитина проявляє природну допитливість, експериментує з матеріалами та способами вираження власних почуттів. Важливу роль у цьому відіграють розвинена уява, асоціативне мислення та емоційний досвід, які забезпечують можливість створення унікальних образів і сюжетів. Розвиток творчого самовираження передбачає створення сприятливих умов для розкриття дитячої творчості, використання ігрових методів, інтеграції мистецьких видів діяльності та застосування нетрадиційних технік малювання, які сприяють збагаченню творчого досвіду дитини та активізації її художньо-образного мислення.

2. З'ясовано, що образотворча діяльність відіграє ключову роль у формуванні креативності дітей старшого дошкільного віку. Цей вид творчої активності не лише розвиває художні здібності, але й сприяє всебічному розвитку особистості дитини: розвиває творче мислення та уяву, стимулює дітей до генерування нових ідей, пошуку нестандартних рішень та вираження власних почуттів через художні образи; формує емоційно-ціннісне ставлення до світу, вчить розуміти та виражати свої емоції, сприяє емоційному збагаченню та розвитку емпатії; підвищує мотивацію до пізнання та самовираження,

заохочує до дослідження навколишнього світу, розширення знань та самостійного творчого пошуку; розвиває комунікативні навички, в спільній творчості сприяє обміну ідеями, вмінню працювати в команді та поважати думки інших; удосконалює дрібну моторику та координацію рухів, в роботі з різними художніми матеріалами покращує мануальні навички, що є важливим для подальшого навчання письма та інших видів діяльності.

3. Схарактеризовано нетрадиційні прийоми малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку. З'ясовано, що нетрадиційні прийоми малювання мають глибоке історичне коріння та продовжують розвиватися, надаючи митцям та педагогам нові можливості для творчості та самовираження. В педагогіці нетрадиційні прийоми малювання відіграють важливу роль у розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку: сприяють активізації уяви, фантазії та креативного мислення, долучають до експериментування з різними способами вираження, що стимулює їхню креативність; оперування різними матеріалами й текстурами у процесі малювання сприяє розвитку тактильних відчуттів, що позитивно впливає на сенсорний досвід дитини; підвищують мотивацію до творчої діяльності; дозволяють розвивати власний художній стиль та самовираження; підтримують емоційне благополуччя та психологічне здоров'я дітей.

4. Розроблено та обґрунтовано методику творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобами нетрадиційного малювання, яка передбачає: добір та адаптацію нетрадиційних технік малювання для дітей старшого дошкільного віку, які сприятимуть їхньому всебічному розвитку, розвиватимуть художні здібності, уяву та впевненість у собі; систематичне та послідовне ознайомлення дітей з різними техніками, створення умов для вільного вибору матеріалів та способів вираження; підтримку педагогом творчих ініціатив кожної дитини, організацію освітнього процесу таким чином, щоб кожна дитина мала можливість проявити себе, відчути успіх та отримати задоволення від творчості. Для ефективного розвитку творчого самовираження важливо застосовувати різноманітні методи та прийоми роботи: демонстрацію

та пояснення, заохочення до експериментування, ігрові та інтерактивні методи, групову роботу, підтримку та позитивну оцінку, презентацію робіт та рефлексію. Запропонована методика сприяє активізації творчого потенціалу дітей, дозволяє їм вільно виражати свої емоції та фантазії, розширює художні можливості.

5. Розроблено методичні рекомендації з організації взаємодії закладу дошкільної освіти з батьками щодо активізації творчого самовираження дитини, які передбачають: спільні творчі заходи (організація виставок дитячих робіт, майстер-класів та тематичних свят), консультації та семінари для батьків (Значення творчості в розвитку дитини. Методи розвитку творчих здібностей. Створення творчого середовища вдома. Роль батьків у розвитку творчості), домашні творчі проєкти («Створення сімейного колажу», «Домашній театр», «Родинний кулінарний день», «Малювання спільної картини», «Створення родинного дерева», «Виготовлення листівок для рідних»), індивідуальні консультації (Визначення творчого потенціалу дитини. Поради щодо розвитку творчості. Створення сприятливого творчого середовища вдома. Індивідуальний підхід до мотивації. Співпраця з педагогами та позашкільними закладами), використання сучасних технологій (Онлайн-платформи для спілкування та обміну матеріалами. Групи в соціальних мережах. Використання мобільних додатків для розвитку творчості. Спільні онлайн-проєкти для дітей і батьків. Цифрові бібліотеки та ресурси). Забезпечення тісної співпраці між ЗДО та батьками є ключовим фактором у розвитку творчого самовираження дітей, що сприяє їхньому всебічному та гармонійному розвитку.

Таким чином, можна зробити висновок, що теоретичне дослідження спрямовано на ефективне розв’язання проблеми активізації творчого самовираження дітей старшого дошкільного віку засобом нетрадиційних прийомів малювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О. Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. *Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі:* монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ім. І. Франка, 2012. С. 14–41.

2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посібник. Київ : Академвидавництво, 2012. 256 с.

3. Біла І. М. Пізнавальна активність як вектор творчості. *Актуальні проблеми психології :* зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ : Срібна хвиля, 2013. Вип 9. С. 4–18.

4. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 2014. 137 с.

5. Бойко А. Е. Сучасні підходи до розуміння феномену самовираження особистості. *Особистість у сучасному інноваційному просторі :* зб. наук. праць. Вип. 14. Кн. 11. С. 3–10.

6. Бондар Л. М. Використання методів арт-терапії в роботі з дітьми дошкільного віку. *Педагогічний пошук.* 2014. № 1. С. 54–57.

7. Боярінова Т. Нетрадиційні техніки малювання у розвитку креативності дошкільників. *Освіта Сумщини* : інф. наук.-метод. журнал. 2024. № 4 (64), С. 40–43.

8. Булах К., Бутенко В. Використання нетрадиційних технік зображувальної діяльності в сучасному закладі дошкільної освіти. *Дошкільна освіта: від традицій до інновацій :* зб. наук. статей студентів, магістрантів та молодих науковців. Суми : ФОП Цьома С.П., 2022. С. 11−16.

9. Бутрей Д. І. Сутність поняття «творча індивідуальність особистості» у науково-педагогічній літературі. *Інноваційна педагогіка.* 2024. Випуск 67. Том 1. С. 52–56.

10. Варій М. Й. Загальна психологія: підр. Київ : Центр навчальної літератури, 2009. 1007 с.

11. Вахняк Н. В. Взаємодія дошкільних навчальних закладів з молодими сім'ями. *Стратегії та перспективи розвитку дошкільної освіти в сучасних умовах :* матер. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Мелітополь, 6–7 жовт. 2011 р.). Мелітополь, 2011. С. 89–91.

12. Вахняк Н. В. Взаємодія ЗДО з сім'єю як вектор формування культури батьківства. *Освіта та наука крізь виклики сьогодення* : матер. міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 17–19.05.2023 р.) : ел. зб. наук. праць ЗОІППО. Запоріжжя, 2023. URL:https://drive.google.com/file/d/1gF2O0PpbMH1EfmoPoMVXEXLMl0qP0AyC/view. (дата звернення: 07.10.2024).

13. Вахняк Н. В. Методичний супровід суб'єктів освітнього процесу ЗДО у взаємодії з сім'єю у контексті формування культури батьківства. *Основні орієнтири розвитку системи освіти Запорізької області в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа» в умовах очної, дистанційної та змішаної освіти у 2023/2024 навчальному році* : метод. рекомендації : у 3-х ч. / відп. ред., упор. О. Варецька; ДОН ЗОДА, КЗ «ЗОІППО» ЗОР. Ч. ІІІ. Дошкільна освіта. Запоріжжя : СТАТУС, 2023. С. 24–34.

14. Голюк О. А., Пахальчук Н. О. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. *Наука та інновації у сучасному світі: освіта, виховання, фізичне виховання та спорт* : монографія. Одеса : Купрієнко С. В. 2017. К. 1. С. 67–91.

15. Грітченко А., Іщенко Л. Педагогічна категорія «Творча індивідуальність особистості». *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету.* Уманський державний педагогічний університет. 2015. № 2. С. 105–112.

16. Дабіжа Л. П. Нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. *Наукові записки :* зб. матер. звітної наук.-практ. конф. викладачів і студентів : Серія «Митецтво». Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2018. С. 66–70.

17. Доненко В. І. Нетрадиційні художні техніки у творчому самовираженні молодших школярів. *Perspectives of world science and education :*

the 9th International scientific and practical conference (Osaka, Japan, may 20–22, 2020). Osaka : CPN Publishing Group,. 2020. P. 443–449.

18. Дубель Т. В. Нетрадиційні техніки малювання як засіб розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. *Підготовка фахівців у контексті становлення нової української школи :* зб. тез і статей до всеукр. наук.-практ. конф. з міжнарод. участю (м. Житомир, 21–22 березня, 2018 р.). Житомир, 2018. С. 112–114.

19. Журавко Т. В. Нетрадиційні техніки малювання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : навч.-метод посібник. Умань : Візаві, 2020. 125 с.

20. Зайченко Л. Деякі проблеми розвитку української національної школи в педагогічній спадщині С. Р. Русової. *Вісник академії педагогічних наук України.* 1993. № 1. С. 80–90.

21. Іщенко Н. М. Методика розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі вивчення дисциплін освітньої галузі «Мова та література» *Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи :* матер. всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ніжин, 19 жовт.2018 р.). Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. С. 113–114.

22. Клименко В. В. Психологія творчості : навч. посібн. для студ. вищих навч. закл. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 480 с.

23. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Радянська школа, 1989. 608 с.

24. Ликова І. О. Програма художнього виховання, навчання й розвитку дітей 2–6 років «Кольорові долоньки». Харків : Веста : Видавництво «Ранок», 2008. 128 с.

25. Лупак Н. М. Художня комунікація в площині мистецької освіти : теорія, практика, інновації. *Мистецтво та освіта.* 2019. № 1 (91). С. 6–11.

26. Максименко С. Д. Індивідуальні особливості мислення дитини. Київ : Знання, 1977. 48 с.

27. Максимець С. М., Кліновська О. М., Прокопчук К. В. Психологічні аспекти формування уяви дошкільника. *Формування професійної*

компетентності майбутніх педагогів дошкільної та початкової освіти : зб. наук.-метод. праць. 2014. № 11 С. 281–284.

28. Мельникова О. М., Феденко Н. В. Розвиток творчого мислення старших дошкільників в умовах ігрової взаємодії «дитина–дорослий». *«Information and its impact on social processes» :* the XIII International Scientific and Practical Conference (Florence, Italy. April 03–05 2023). Florence. 2023. P. 177. URL:https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2023/04/INFORMATION-AND-ITS IMPACT-ON-SOCIAL-PROCESSES.pdf. (дата звернення: 07.10.2024).

29. Микуліна А. К. Розвиток творчості у дошкільників в процесі малювання нетрадиційними техніками. *Освіта і наука* : міжн. наук. журнал. Мукачево-Ченстохова : РВВ МДУ; Академія ім. Я. Длугоша, 2018. Випуск 2 (25). С. 134–138.

30. Моляко В. О. Психологія творчості та обдарованості : нові рубежі теорії і практики. *Обдарована дитина*. 2007. № 7. С. 2–3.

31. Ніканорова В., Пономаренко М. Творчі здібності дітей на кінчиках їхніх пальців. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 2. С. 16–27.

32. Олексієнко Ю. О. Використання нетрадиційних технік малювання в закладах дошкільної освіти. *Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка–2019»* : XXI всеукр. наук. конф. молодих учених (м. Київ, 16–17 листопада 2019 р.). Київ, 2019. С. 303–305.

33. Онищук І. А. Творче самовираження дошкільників як педагогічна проблема. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету.* Серія : педагогіка. 2010. № 1. С. 120–123.

34. Опалюк О. М. Особливості використання нетрадиційних технік образотворчого мистецтва на уроках малювання в допоміжній школі. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки.* 2016. № 7 (2). С. 263–272.

35. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2008. 431 с.

36. Павленко О. М. Розвиток творчого самовираження майбутніх вчителів музичного мистецтва засобами інформаційних технологій. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі.* 2021. № 6. С. 32–37.

37. Падалка А. П. Вплив нетрадиційних технік малювання на розвиток дітей. *Проблеми педагогіки.* 2018. № 1 (33). С. 37–38.

38. Позняк Т. Розвиток творчих здібностей дитини. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.* Серія : Педагогічні науки. 2014. Вип. 125. С. 153–158.

39. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості» / Р. М. Борщ, Д. В. Самойлик. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 72 с.

40. Росквас І. А. Творча індивідуальність як предмет креативної педагогіки. *Педагогічний дискурс* : зб. наук. праць. Хмельницький національний університет. 2016. № 21. С. 221.

41. Русова С. Вибрані педагогічні твори у 2 кн. Кн. 2. Ред. Є. І. Коваленко. Київ : Либідь, 1997. 90 с.

42. Сисоєва С. Основи педагогічної творчості вчителя : навч. посібник. Київ : ІДСОУ, 1994. 112 с.

43. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори в 5-и томах.* Київ : Рад.школа, 1997. Т. 3. 670 с.

44. Сухорукова Г. В., Дронова О. О., Голота Н. М., Янцур Л. А. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручн. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.

45. Трофаїла Н. Д. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки* : Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2018. Вип. 45 (106). С. 155–158.

46. Фурманюк С. М. Використання традиційних і нетрадиційних технік у зображувальній діяльності дітей. *Підготовка фахівців у контексті становлення нової української школи :* зб. наук. праць. 2018. С. 173–175.

47. Чен Н. В. Нетрадиційні техніки зображення : навч.-метод. посібн. Харків : Скорпіон, 2007. 48 с.

48. Шульга Л. М. Діяльнісний підхід у формуванні мистецько-творчої компетентності дитини дошкільного віку. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка*. 2021. Вип. 37. С. 304–309.

49. Шульга Л. М. Зимова казка від Зубної Щіточки. *Джміль.* 2012. № 60. С. 10–13.

50. Шульга Л. М. Мистецька діяльність у збереженні емоційного благополуччя дитини в умовах війни. *Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*. 2022. Випуск №1 (48). URL:https://drive.google.com/file/d/1HBz6TjGo9jwugqQF7uKLTd0Kovbne6tQ/view. (дата звернення: 12.111.2024).

51. Шульга Л. М. Нетрадиційні техніки в малюванні зими. *Дошкільне виховання*. 2009. № 12. С. 20–21.

52. Шульга Л. М. Нетрадиційні техніки малювання: історичний огляд та сучасне застосування в образотворчій діяльності дітей. URL: https://surl.li/mrenph (дата звернення: 21.12.2024).

53. Шульга Л. М. Нетрадиційні техніки малювання та їх роль у розвитку дитини. URL: https://surl.li/xfzjao. (дата звернення: 25.12.2024).

54. Шульга Л. М. Пальчиковий живопис. *Джміль.* 2011. №58 (2). С. 10–12.

55. Шульга Л. М Подуй в соломинку – намалюй картинку. *Джміль.* 2011. № 57. С. 7–9.

56. Шульга Л. М. Художники з грядки. *Джміль.* 2012. № 59. С. 7–10.

57. Шульга Л. М. Штампографія : відкриймо дітям радість творчості. *Дошкільне виховання.* 2015. № 9. С. 17–19.

58. Шульга Л. М. Як крупи з магазину потрапили на картину. *Джміль.* 2012. № 64. С. 10–12.

59. Яланська С. П. Психологія творчості : навч. посіб. 2-е вид. випр., допов. Полтава : Видавництво «Сімон», 2018. 182 с.

60. Guilford J. P. Creativity. American Psychologist. 1950. № 5(9). P. 444–454.

61. Maslow A. H. Motivation and Personality. New-York : Harper & Row, 1970. 369 p.

62. Piaget J. Judgment and reasoning in the child. London, UK : Routledge &Kegan Paul, 1928. 156 p.

63. Rogers C. R. On Becoming a Person : A Therapists View of Psychotherapy. Boston : Houghton Mifflin. 1961. 420 p.

64. Torrance E. The nature of creativity as manifest in its testing. / Ellis PaulTorrance; R. Stemberg, T. Tardif (eds). The nature of creativity. 1988. P. 43–75.

ДОДАТКИ

Додаток А

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЗАНЯТЬ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Місяць	Техніка	Тема	Мета	Опис
Вересень	Малювання пальчиками та долонями	Дерева осені	Ознайомити дітей з технікою малювання пальчиками та долонями, розвивати відчуття кольору та форми, стимулювати творче мислення	Діти створюють зображення дерев, використовуючи відбитки своїх долонь та пальців для зображення листя
Жовтень	Монотипія	Чарівні метелики	Навчити дітей основам монотипії, розвивати симетричне мислення та уяву	Діти наносять фарбу на одну половину аркуша, складають його навпіл, отримуючи симетричне зображення метелика
Листопад	Граттаж	Нічне місто	Ознайомити дітей з технікою граттажу, розвивати дрібну моторику та увагу до деталей	Діти покривають аркуш восковими олівцями, зверху наносять чорну фарбу, а потім видряпують зображення міського пейзажу
Грудень	Малювання нитками	Зимові візерунки	Розвивати тактильні відчуття, координацію рухів та творчі здібності	Діти занурюють нитки у фарбу, викладають їх на папері, створюючи абстрактні візерунки, схожі на зимові мотиви
Січень	Малювання мильними бульбашками	Космічні світи	Ознайомити дітей з технікою малювання мильними бульбашками, розвивати уяву та експериментальні навички	Діти створюють зображення планет та зірок, використовуючи відбитки мильних бульбашок на папері
Лютий	Пластилінографія	Веселі тваринки	Розвивати об’ємне мислення, дрібну моторику та креативність	Діти створюють зображення тварин, наносячи пластилін на картон, комбінуючи різні кольори та текстури

Березень	Малювання штампами	Весняні квіти	Навчити дітей використовувати штампи для створення зображень, розвивати ритмічність та композиційні навички	Діти виготовляють штампи з овочів або губок та створюють з їх допомогою зображення весняних квітів
Квітень	Малювання за допомогою видування фарби трубочкою	Дивовижні дерева	Розвивати дихальну систему, координацію та творче мислення	Діти наносять краплі рідкої фарби на папір та видувають її трубочкою, створюючи форми, схожі на гілки дерев
Травень	Плямографія	Хмари-фантазії	Розвивати асоціативне мислення, уяву та здатність бачити образи у випадкових формах.	Діти наносять плями фарби на папір, складають його навпіл, а потім розгортають і доробляють отримані форми, перетворюючи їх на зображення хмар

Додаток Б

ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ

1. **Оригінальність:** здатність дитини пропонувати нестандартні, унікальні рішення та ідеї; вміння бачити проблему з різних поглядів та знаходити нові підходи до її вирішення.

2. **Гнучкість мислення:** здатність швидко перемикатися між різними ідеями або стратегіями; вміння адаптуватися до нових умов та змінювати напрямок думки при необхідності.

3. **Продуктивність (швидкість мислення):** кількість ідей або рішень, які дитина може запропонувати за певний проміжок часу; активність у генеруванні нових задумів та пропозицій.

4. **Допитливість:** інтерес до навколишнього світу, прагнення ставити запитання та дізнаватися нове; бажання експериментувати та досліджувати.

5. **Уява:** здатність створювати образи, ситуації або об’єкти, які не існують у реальності; вміння комбінувати відомі елементи в нові, оригінальні поєднання.

6. **Емоційна чутливість:** здатність глибоко переживати та виражати емоції через творчість, розуміння емоцій інших людей та відображення їх у своїх роботах.

РІВНІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ

Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Дитина демонструє оригінальні та різноманітні ідеї.	Дитина іноді пропонує нестандартні рішення, але частіше користується відомими шаблонами	Віддає перевагу повторенню вже відомих рішень без спроби внести щось нове.
Легко адаптується до нових завдань та умов.	Не завжди адаптується до нових завдань та умов	Важко адаптується до нових завдань та умов
Проявляє глибокий інтерес до творчої діяльності та активно бере в ній участь.	Потребує додаткової мотивації для залучення до творчої діяльності	Дитина рідко проявляє ініціативу та уникає творчих завдань

.

.

:

.

Додаток В

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО САМОВИРАЖЕННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ПРИЙОМІВ МАЛЮВАННЯ

1. Бесіди та інтерв'ю. Цей метод передбачає безпосереднє спілкування з дитиною або її батьками з метою отримання інформації про її інтереси, вподобання, емоційні реакції та особливості поведінки.

Переваги:

Дозволяє отримати глибоке розуміння внутрішнього світу дитини, її мотивації та ставлення до творчої діяльності.

Сприяє встановленню довірливих відносин між педагогом та дитиною, що може позитивно вплинути на подальший навчальний процес.

Недоліки:

Можлива суб'єктивність отриманої інформації, оскільки діти можуть не завжди точно висловлювати свої думки або бажати відповідати так, як, на їхню думку, очікує дорослий.

Потребує спеціальних навичок від педагога для проведення ефективної бесіди.

2. Аналіз продуктів діяльності. Цей метод включає оцінювання творчих робіт дитини, таких як малюнки, вироби, аплікації тощо. Він дозволяє виявити рівень розвитку творчих здібностей, уяви, оригінальності та технічних навичок.

Переваги:

Надає можливість об'єктивно оцінити результати творчої діяльності дитини.

Дозволяє простежити динаміку розвитку творчих здібностей протягом певного часу.

Недоліки:

Не завжди відображає процес створення роботи, що може бути важливим для розуміння творчого потенціалу дитини.

Може не враховувати зовнішні фактори, які вплинули на результат (наприклад, настрій дитини під час виконання роботи).

3. Тести та вправи. Використання стандартизованих тестів та спеціальних вправ дозволяє кількісно оцінити окремі аспекти творчих здібностей, такі як оригінальність, гнучкість мислення, швидкість генерування ідей тощо. Прикладом є тест «Кола» для діагностики творчих здібностей, який призначений для оцінки оригінальності, гнучкості та швидкості мислення.

Переваги:

Забезпечують об’єктивність та стандартизацію оцінювання, що дозволяє порівнювати результати між різними дітьми.

Дозволяють виявити специфічні аспекти творчих здібностей, які можуть потребувати подальшого розвитку.

Недоліки:

Можуть не враховувати індивідуальні особливості дитини та контекст, у якому вона виконує завдання.

Деякі діти можуть відчувати стрес або напруження під час тестування, що впливає на результати.

4. Спостереження. Ключовий метод дослідження активізації творчого самовираження у дітей старшого дошкільного віку. Цей метод дозволяє педагогам та дослідникам безпосередньо вивчати поведінку, реакції та діяльність дітей у природних умовах, що сприяє глибшому розумінню їхніх творчих проявів.

Планування спостереження:

Визначення цілей. Чітке формулювання того, які аспекти творчого самовираження планується дослідити (наприклад, оригінальність, гнучкість мислення, уява тощо).

Вибір ситуацій. Підбір різноманітних видів діяльності, під час яких діти можуть проявляти творчість (малювання, ліплення, рольові ігри тощо).

Процес спостереження:

Ненав’язливість. Спостерігач повинен бути максимально непомітним, щоб не впливати на природну поведінку дитини.

Фіксація даних. Ведення детальних записів або використання відеознімання для подальшого аналізу.

Аналіз отриманих даних:

Інтерпретація поведінки. Оцінка проявів творчості відповідно до встановлених критеріїв (наприклад, здатність генерувати нові ідеї, адаптивність до нових завдань).

Виявлення закономірностей. Аналіз повторюваних патернів у поведінці дитини, які свідчать про рівень розвитку творчих здібностей.

Переваги використання спостереження:

Природність даних. Отримання інформації про творчі прояви дітей у звичних для них умовах, що забезпечує вірогідність результатів.

Гнучкість. Можливість адаптувати процес спостереження під конкретні цілі дослідження та особливості групи дітей.

Обмеження методу:

Суб’єктивність. Інтерпретація поведінки дитини може бути впливати на особисті упередження спостерігача.

Обмеженість у часі. Деякі прояви творчості можуть бути епізодичними і не завжди проявлятися під час спостереження.

Для підвищення об’єктивності та повноти даних рекомендується поєднувати спостереження з іншими методами дослідження, такими як бесіди з дітьми, аналіз продуктів їхньої діяльності та проведення спеціальних діагностичних завдань, що дозволяє враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та створювати сприятливі умови для розвитку їхнього творчого потенціалу.